

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Rieger Imre.

Belmunkatársak: DR. BARTÓK ISTVÁN, CZIRJÁK ALBERT, DR. FERENCZI ZOLTÁN.

Megjelenik — július és augusztus-havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt. félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (Lyceum-épület); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — DÉZSI LÁSZLÓ egyleti pénztárnok czimén — a kiadó hivatalba (Hidelve, Új-utca, 36. sz. a.) küldendők.

Tartalom: Az amerikai nyilvános iskolákról. Boros György. — A gyakorlati tanításokról. Gyöngyösi István. — Aesthetika az iskolában. (Befejező közlemény) Boga Károly. — A természetrajz tanítása a népiskolában. (Befejező közlemény). Pfeiffer János. — Tárca. Az iszákosság, mint a nép nyomorának egyik oka. (Befejező közlemény). Paal Ferencz. — Szemle. A középtanodai törvényjavaslat. — Horvátország iskolaéletéből. Allg. D Lehrerzeitung. — Svédhon oktatásügyéről. — Az ifjúsági olvasmányok az iskolában. Cz. A. — A tanítás eredménytelenségéről. — Az elemi oktatás költségvetési előirányzata Párisban — Irodalom: Történelmi tankönyvek. (Befejező közlemény). Fazakas József. — Könyvismertetés. Számtani feladatok az elemi népiskola I. és II. oszt. számára. Irta: Dezső Lajos. Ismerteti Ujfaluassy I. — Vegyesek.

Az amerikai nyilvános iskolákról.

Az a magas állás, a melyet az Egyesült Államok minden más nemzet felett elfoglalnak nagy mértékben kitünő iskolai rendszeröknek tulajdonítható.

Massachusetts állam, mely mindig legelől vitte a nevelésügy lobogóját alig 20 évvel azután, hogy az első vándor atyák (Pilgrim fathers) megtelepedtek, azt a köztörvényt hozta, hogy minden polgári hatóság tartsa kötelességének felügyelni arra, hogy minden gyermek nevelésben részesüljön; és minden polgár tartsa kötelességének, 40 ft. (20 dollár) büntetés terhe alatt, hogy gyermekeit vagy szolgáit iskolába járassa mindaddig a mig az angol nyelvet legalább irni és olvasni megtanulják és a törvény főbb pontjait megismerik. 1647-ben ezt az intézkedést az a törvény váltotta fel, a mely a mai rendszernek alapját teszi; e törvény megszabta, hogy minden olyan város, a melyben ötven háztulajdonos lakik, fogadjon egy tanítót, hogy ettől minden olyan gyermek tanulhasson a ki hozzá folyamodik. Jelenleg minden amerikai államnak van egy nevelési alapja, a melyet föld eladásból, egyenes vagy nem egyenes adókból, büntetésekből s más hasonló forrásokból gyűjtöttek.

Ez az alap vagy az állami törvényhozó testület nevelésügyi szakosztályára, vagy pedig egyenesen ennek kezelésére kinevezett bizottságra van bízva, és minden olyan város, a mely legalább fejenként másfél dollár adót fizetett be a nevelésügyi testület titkárának, az öt és tizenöt év. közötti gyermekekre fejenként egy bizonyos megfelelő összeget kap ki évenként. A községek összes iskoláinak hatósága az iskolaszék, melynek tagjai egyharmadrészben évenként újra választatnak. Az

iskolaszéki tagok fizetése minden olyan napra a mikor iskolaügyben vannak elfoglalva, a nagy városokban egy forint s a kisebb városokban egy forint és 50 kr. Fő kötelességeik ezek:

1) Hogy a tanítókat megválasszák, szerződést köszenek velők, megvizsgálják, bizonyítvánnyal ellássák és szükség esetén állásukból elbocsássák.

2) Hogy a városban minden iskolát látogassanak meg évenként kétszer, s ez alkalommal ellenőrizzék, hogy a tanulók elvannak-e látva a szükséges könyvekkel; továbbá minden hónapban egyszer azért, hogy megvizsgálják az iskolák rendszerét, fegyelmét és a tanulók szokásait és előmenetelét.

3) Hogy utasításokat adjanak arra, hogy mely tankönyveket lehet az iskolákban használni és hogy megakadályozzák minden olyan könyvnek használatát, a mely valamelyik keresztény felekezet különös érdekeit igyekszik előmozdítani.

4) Hogy megköveteljék, hogy a bibliának valamelyik része mindennap elolvastassék a hiteles angol fordításból.

Kötelességök, hogy válasszanak egy titkárt, a ki jegyzőkönyvet vezessen mindenféle határozataikról, rendeleteikről és intézkedéseikről; és végül kötelességök, hogy a város vagy helység költségére vásároljanak tankönyveket és taneszközöket és azokat bolti áron adják a tanulóknak, a szegényeknek pedig ingyen osszák ki.

Minden amerikai nyilvános iskola szabad és Massachusetts, New-York, New-Hampshire, New-Jersey, Rhode Island, Vermont, Connecticut, California, Kansas, Nevada, Michigan, Wisconsin és Texas államokban (összesen 13) az iskolázás kötelezett. Massachusetts állam

megköveteli, hogy minden szülő és gyám a felügyelete alatt levő gyermekeket 5—14 éves korukig minden esztendőben legalább tizenkét hétig iskolába járassa 20 dollár (40 ft.) büntetés terhe alatt; minden községnek és városnak kötelessége gondoskodni az árvákról és a részeges szülők gyermekeiről. Az utóbbi polgár-háboru előtt az elemi nevelési rendszerek csak részben voltak elfogadva a többi északi államban; és a déliekben éppen alig voltak észrevehetőek a nyomai.

Az amerikai iskolák közül némelyikben vannak osztályok és fokozatok, másokban ellenben sem az egyik, sem a másik nincs meg. Az osztályokkal ellátott de fokozat nélküli iskolák csaknem olyanok, mint a mieink. A fokozatos iskolák három félék, u. m. az elemi iskola, gramatika vagy közép-iskola és felső iskola. A növendéknek e három fokozaton át kell menni.

Az elemi iskolák nagy mértékben megfelelnek a kised-iskoláknak (Enfant Schools), mindenikben hat csoport van s a gyermekek kora 4—8 év. Ilyenek csak nagyobb városokban vannak s külön felügyelet alatt állanak. A tanított tárgyak: a nyomtatott és írott abc, a számok megismerése, számolás és a számmiveletek elemei. A Kindergarten rendszer is kezd meghonosodni az amerikai iskolákban. Az elemi iskolát végző gyermektől megkívánják, hogy a háromtagú szavakat tudja betűzni, hogy a könnyű prózai olvasmányt első megtekintésre tudja olvasni, hogy a négy alpmivelettel tudjon megfejtteni kisebb feladatokat és végül, hogy a sajtószerű hangzású szavakat tudja kimondani tisztán és szabatosan.

A grammatikai iskolák a mi elemi iskoláinknak felelnek meg. Négy osztályra oszlanak s a tanulók kora 7—14 év. Kevés gyermek végzi el e négy osztály tárgyait négy évnél kevesebb idő alatt, de némelyik hét évig is tanulja. Fő tárgyak: olvasás, írás, rajz, szó- és írásbeli számvetés, szavalás (a fiuknál), az Egyesült-Államok története, némely más államok történeteinek rövid vázlata és földrajz. A jobban előhaladt osztályokban tanítanak egy kevés erkölcsi és természeti philosophiát és a könyvvitel elemeit is. A tanítás élénk és értelmes, a mi abból is kitűnik, hogy ilyen kérdéseket: „huszonnyolcznak kilenczhetede, negyvennyolcz hány nyolczadának a három ötöde?” nagy könnyűséggel oldanak meg. Floridában hetenkint egy félnap fordítatik varrásra és más kézi munkára, s sok államban kezdik érezni naponta a technikai nevelés hiányát a másodfokú iskolákban.

A felsőbb iskolák feladata az, hogy a növendékeket az egyetemre előkészítse. Targyai: angol és latin nyelvek, történelem, észjogtan, természettudományok és számtan; a görög, francia és német nyelvek önkénytelen tárgyak s a fiuk rendszeren görögöt, a leányok pedig francziát tanulnak. A grammatikai iskolák növendékeinek rendszeren csak egy negyed része megy fel a felsőbb iskolába.

A tanulók tanulási ideje Amerikában hosszabb, mint nálunk, mivel naponta 5—6 rendes órán kívül még 2—3 órát kell hogy dolgozzanak otthon is.

Egy gyermek taníttatásának díja az amerikai nyilvános iskolákban átlag 16 frt (1 font 11 schilling és 6 pence) és esetleges kiadásokra 6 frt (12 schilling) vagyis sokkal kevesebb, mint az angol iskolákban, hol 1881--82-ben Buxton úr szerint egy gyermek taníttatása átlag: 29 frtba (2 font 17 sch. és 9 p) került. A felsőbb iskolákban egy fiugyermek évenként 95 frtba (9 font, 9 sh.) és egy leánygyermek 55 frtba (5 font 10 sh.) kerül. Amerikában magán iskolák is vannak, de ezekben a tanulók száma nagyon csekély a nyilvános iskolákéhoz mérten. Massachusetts államban a gyermekeknek hét nyolczadrésznél több jár a nyilvános iskolákba.

Amerika nagyobb államaiban vannak képezdek, honnan a legjobb tanítók kerülnek ki, de a melyek a szükségletnek megfelelő számot nem tudják előállítani. Massachusettsben öt képezde van, melyek közül három fiuk és leányok s kettő csupán leányok számára; van még egy oly nevelő intézet leányok számára, a melyből az elemi iskolai tanítók kerülnek ki. New-Yorkban 8, Pennsylvaniában 8, Wisconsinban 7, Missouriban 4, Missisippiben 2, Nebraskában 2, Alabamában 1 és Marylandban szintén 1 képezde van, azonban tanító-intézet van minden államban.

A salemi képezde, Massachusetts államban négy, *A, B, C, D*, osztályból áll, melyek közül *A*, a legfelsőbb. Miután a tanuló két év alatt e négy osztályon át ment, egy még felsőbb osztályba léphetik, ebbe azonban csak azok mennek, a kik közép- és felső iskolákban akarnak alkalmazást nyerni. A képezdebe csak 16 évet betöltött ifjak vétetnek fel és ezek az első időszakot a *D*-ban töltik.

A *D*-ben tanított tárgyak, nyelvtan, analysissal és syntaxissal, a nyugati continens földrajza, számtan és algebra, a természettan és chemia elemei. A *C*-ben tanított tárgyak, számtan, algebra, geometria, a keleti continens földrajza, analysis és történelem. A *B*, tárgyai: számtan, algebra, s természeti- és ész-philosophia elemei, angol nyelv és irodalom. Az *A*, tárgyai: logika és ész-philosophia, csillagászat, természetani földrajz és geologia, könyv-vezetés és rajz. Ez oltályban nagy gond van fordítva arra, hogy a növendékek a tanítás elméleti és gyakorlati ágaival és az iskola vezetésével ismerkedjenek meg. Ez osztálybeli tanulók kötelesek megismerkedni Massachusetts állam iskolai törvényeivel és az Egyesült államok szervezetével. A felsőbb képezdeben geometria, algebra, sík- és gömb háromszögtan, természeti philosophia, latin, francia, vegytan, növénytan és egyetemes történelem taníttatnak.

A módszerben nagy eltérések vannak, a tanulók egy része a többieknek felmondja a leczkét a tanító előtt minden osztályban; a már eltanult tárgyakból szóbeli vizs-

gát tesznek, azonban A-ban és a felsőbb képezdében már az összes növendékek előtt vizsgáznak. Ezenkívül a szomszéd kisdédóvódákból és elemi iskolákból a tanulók bejárnak, s ezeknek a képezde koronként tanításokat tart. Néha az képezdei igazgató ad minta leczkéket, máskor meg az A-beli tanulók tanítanak, kiknek tanítása a leczke után megbíráltatik. Azok, kik a négy osztályt végzik, és írásbeli vizsgát tesznek, képesítési oklevelet kapnak, és okleveles tanítóknak neveztetnek. Minden államilag segélyezett tanító köteles oklevelet szerezni; de némely oklevél, melyet nem a képezdében kapnak, csak egy évre érvényes. A képezde távulról sem tudja fedezni a tanítókbeli szükségletet, s ez az oka annak, hogy sokan a felsőbb iskolákból sőt még a másodrendű iskolákból is kilépnek tanítónak minden előkészülés nélkül. Sok tanító bizonyítványa nagyon különbözik még az angoloktól is; azokat néha az iskolafelügyelőség, máskor meg oly vizsgálók állítják ki, a kiket egy rövid vizsgán oda vetett néhány kérdés könnyen kielégít.

Amerikában a tanítói állás tekintélye évről-évre emelkedik, habár nincsenek oly nagy díjak tűzve ki, mint Angliában, és általában véve a tanítók fizetése is gyengébb, mint Angliában. Az amerikai rendszerben több a könnyűség és rugékonyság, mint az angolban. Ez kevesebb alkalmat nyújt a „magolásra“, és a tanítót nem korlátozza újabbnál újabb szabályokkal és a meghatározott tárgyakkal.

A Schoolmaster után

Boros György.

A gyakorlati tanításokról.

A tapasztalat arról győzött meg, hogy nincs egyetlen-egy rendes tanítói gyűlés, melyről a gyakorlati tanítás elmaradna. Ez — véleményem szerint — nagyon is helyesen van így; mert a gyakorlati tanítások által egymás módszeréről kellő tájékozást szerezhethünk, továbbá az egyes tantárgyak egyöntetű tanítását előmozdithatjuk s egyszersmind alkalmunk nyílik az újabkori methodika elveivel megismerkednünk.

Igaz ugyan, hogy minden egyes, tantárgynak, mikénti tanítására van alkalmas vezérkönyv elég; de mégis megdönthetetlen igazságnak marad, hogy: „a gyakorlat a legnagyobb mester.“ Nem akarom én ezzel azt mondani, hogy az illető vezérkönyvirók nem a gyakorlatból meritett igazságok és eredmények alapján állították volna össze az egyes tantárgyak tanítása körüli eljárást; hanem csak annyit, hogy az általuk megállapított elveket jobban s biztosabban át lehet ültetni tanítóink körébe, ha azok nyilvánosan s a gyakorlat terén már évek hosszú során át működött tanítók előtt lesznek megbeszélve és vitatva.

Valahányszor a gyakorlati tanításokat végig hallgatjuk, mindannyiszor van valami, a mi figyelmünket megragadja s mintegy önkénytelenül jut eszünkbe, hogy

itt, vagy amott, ez, vagy amaz helyesen avagy helytelenül alkalmaztatott-e? A bíráló vélemények alapján egy oly egészet nyerünk, melyet a tanügy és saját haladásunk érdekében hasznosan értékesíthetünk. Hogy tehát a tanítói gyűlések alkalmával mentől több gyakorlati tanítás tartassék az főleg a kezdő tanítók érdekében kívánatos; minthogy a képezdében levő ifjaink — az úgy is túlterhelt — elméleti tárgyak tanulásával annyira el vannak foglalva, hogy a gyakorlati részre vajmi kevés időt tudnak fordítani.

A tulajdonképeni cél, a mit t. kollegáim ítélőszéke elé vinni szándékozom az, hogy a gyűléseink alkalmával tartandó gyakorlati tanítások körüli eljárás helyes-e oly alakban, mint a hogy most van, vagy pedig, mint sok mást, ezt is reformálni szükséges.

Ebből kifolyólag bátor leszek elsőbben is azon eljárást elmondani, a mit tanítóink a gyakorlati tanítások körül jelenben szokott követni.

A jelzett időben megjelennek a vidék különböző helyeiről az egy körbe tartozó tagok, s a már előre meghatározott tárgysorozatot szem előtt tartva, az abban foglaltakat szigoru pontossággal le is tárgyalják. De mielőtt az eszmecseréknek szabad folyást engednének, a már előre meghatározott tárgyból a gyakorlati tanítást meg kell tartani, mert a tanulóknak a hosszú gyűlés lefolyását bevárniok nem lehet. A tanulók a teremben összegyűlve várják az „idegen bácsikat“, kik az elnök, vagy más tagtársnak kívánságára, hogy: „kezdjük már meg!“ — az ünnepély méltóságához kimért lépésekkel és sokat mondó arczozal belépnek a terembe, hol a gyakorlati tanítást tartó tanító és tanulók, — szintén nagy dolognak nézvéen elébe. — várják a gyülekezethez letelepedését. És mindez ütemhez mérten meg is történik. Most következik a tanító eljárása. Nehogy az elnököt, vagy a gyűlés méltóságát megsérteni látszassék, kérdést intéz, hogy: „Megkezdheti-e a tanítást?“ Az elnök, vagy a gyűlés tagjai fejbólintással, vagy komoly hanglejtéssel adják tudtára, hogy nincs ellene semmi kifogásuk.

A gyakorlati tanítás megkezdődik és foly.

Csak most következik a dolog netovábbja!

Az alig egynegyed óráig tartó tanítás után van a lábaknak és kedélyeknek türelmetlensége. A tapintatos elnök pedig ezt azonnal átlátja, hogy a gyűlés tagjainak ily szolid magaviselete abban nyilvánul, miszerint: „elég lesz már ebből ennyi, még sok tárgy van hátra!“ Siet is az alkotmányos mód szerint a többségnek ebbeli óhaját azzal fejezni ki, hogy: „kérem tanító urat a gyakorlati tanítást bevégezni!“

Mi természetesebb, hogy a tanító készséggel enged e felhívásnak, habár a kitűzött tananyagnak még egy harmad részét sem tudta feldolgozni.

Az itt nagyon röviden körvonalozott gyakorlati tanítások körüli eljárás, hogy milyen eredményre vezet, azonnal meggyőződhetik mindenki, ha egy kissé komolyan kezd utána gondolni.

De lássuk milyennek vélem én lenni a gyakorlati tanítások körüli eljárást.

Az illető tanító, ki a gyűlés alkalmával gyakorlati tanítás tartására vállalkozott, minden előleges bevezetések kikerülésével, mintha az rendes tanórái egyikéhez tartoznék, megkezdi a tanítást és az ezen tanórára kiszabott tananyagot feldolgozza és dolgoztatja. Természetesen ügyeljen a methodusra, az alakiságra, szóval legyen a tanító az, ki rendes tanórái alatt szokott lenni, azaz: egyszerű és természetes. Kerüljön minden mesterkéltnél eljárást, nehogy tanítványai előtt más színben látszassék lenni ez alkalommal, mert az ily eljárások jövőre nagyon csökkentenék becsét és tekintélyét; a mi pedig semmi esetre sem lenne előnyére sem magának, sem a tanúgynek.

Mikor azután a kiszabott tananyagot bevégezte, bánják tanítványaival úgy, mintha egy maga volna; bocsássa haza szokott útasításaival és atyai figyelmeztetéseivel. Legyen a gyakorlati tanítás olyan, mintha sem a tanító, sem a tanulóra semmi rendkívüli hatással vagy a szokottnál nagyobb szerű ünnepélyességgel nem lenne összekötve. Törekedjék a tanító e tanításával oly képet nyújtani, mely őt ismertesse meg olyanak, mint a minő tulajdonképpen rendes tanítása alkalmával. A gyűlésre megjelent t. kartársak pedig igyekezzenek e tanításokat türelemmel hallgatni végig, mert csak is azon esetben lesznek képesek érdemleges bírálatot mondani és kimerítő tanúságot szerezni, ha a tanítás alatt levő tananyag módszertani eljárásáról és annak alakiságáról teljes és világos képet nyerendenek. Mert meg vagyok győződve, hogy egy gyakorlati tanításnak kellő meghallgatása és figyelése akárhányszor több szellemi haszonnal van összekötve, mint a száraz sok hiába való szóhalmaz.

Engedjük tehát a gyakorlati tanítások bevégzését és megkezdését a tanító, s legalább háromnegyed óra szenteltessék e célra.

Ha ezen eljárást követendjük, üdvösebb hatása leend módszertani ismereteink szélesbitésére, mint a jelenben alkalmazottnak.

Gyöngyösi István.

Aesthetika az iskolában.

II.

Az aesthetikai nevelés elvei, eszközei, módjai.

(Befejező közlemény).

A Szép három úton nyilatkozik: a természetben, a művészet produktumaiban s az ember erkölceiben, egész magatartásában. E szerint az eszközök is, a Szép képviselőjében, háromfélék: természetiek, művészetiek s emberiek.

A természeti eszközök közé számítjuk a nagy természetet a maga csodás s mindazáltal a legkönynyebben felfogható szépségeivel, mozzanataival, nagy-

szerőségei- és tüneményeivel, ide az állatokat, növényeket s ásványokat is; ide számítjuk az iskola tantervében mind ama tantárgyakat, a mik a természettel, a természet titkaival, jelenségeivel foglalkoznak, a mik azokat felfedezik, megfejtik és leírják: a természetrajzot, vegytant, csillagászatot, természettant, az összehasonlító és természettani földrajzot.

A művészeti eszközök közé számítjuk a festészet, szobrászat, építészet, költészet produktumait, a zenét, éneket, rajzolás, írást, szavalást, olvasást, s mind ama tantárgyakat, a mik a Szépnek művészeti úton való visszaadásával foglalkoznak.

Az emberi eszközök közé számítjuk az embernek mind ama tetteit, cselekedeteit, erkölcsét, egész magatartását s viselkedését, a mikben a Szép s a Szépnek az emberre gyakorolt hatásai nyilatkoznak; ide számítjuk a mindezt feltüntető olvasmányokat, a történelmet, alkotmánytant, s a tornászatot is a megfelelő játékokkal együtt.

Az eszközök közé számíthatjuk magát az iskola kinézését, berendezését, épületeit, termeit, udvarát s kertjét is; a mik azonban mind eddig inkább a rútnak, mint a Szépnek a kifejezői.

Összehasonlítva az eszközöket: úgy találjuk, hogy a természetben nyilatkozó Szép az alakbeli tökély nagyszerűségénél s a tünemények, jelenségek csodás és összhangzatos voltánál s csaknem utánozhatatlanságánál fogva szembőlőbb s közvetlenebb hatásu s a gyermeki értelem és kedély által könnyebben és hamarabb felfogható, mint a művészeti Szép; szintúgy az emberi Szép is, a melynek a kevésbé fejlett értelem előnyére kiváló tulajdonságai az egyszerűség és közvetlenség.

A művészeti Szép méltatásánál ugyanis nem a mit; hanem a hogyan jön (első sorban) tekintet alá; vagyis: egy festményben nem az a fő, hogy mit ábrázol, hanem az, hogy az illető képet, jelenetet hogyan ábrázolja. A családi kör leírása (a hogyan) egy hozzá nem értő tollából unalmas és kellemetlen, míg az Arany műértő tolla alatt műremekké lett, a mely a többszöri át-olvasás után mind inkább gyönyörködteti az élvezni-tudó olvasót. A Munkácsy ecsete egy kis dombot vagy a magában álló néma gólyát úgy festheti le, hogy száz-ezerek is gyönyörrel szemlélik a képet; míg a köznapi czimer-festő piktor ezen tárgyú képét, éppen a megjelenítés művészetlensége miatt, talán még futó figyelmünkre sem tudjuk méltatni.

Vagy továbbá, a mig a fejlett értelemmel, finom mű-izléssel s emelkedett eszme-tartalommal bíró ember Minerva szobrában a bölcsesség istennőjét, addig a fejletlen értelmű s izlés- és eszme nélküli szemlélő talán csak a kifaragott követ látja, a hogyan helyett a mit, az eszme helyett az anyagot.

A Krisztust Pilátus előtt ábrázoló nagy művészi festményben a Krisztus alakjának fensége csak arra gyakorolhat megfelelő magasztos hatást, a kiben a meg-

felelő alanyi tartalom nem hiányzik, a ki ezen fenség felfogására bírja a megfelelő eszmetartalmat; míg a fejletlenek figyelmét talán csak a demagogok lármás tömege vonja magára, vagy csak a festék anyaga.

A művészeti Szépnek tehát mind az előállításához s mind a felfogásához magasabb értelem s eszme-gazdagság tételeztetik fel; felfogásához nevelési szempontból különösen azért: nehogy a Szép helyett a rút, az erény helyett a bűn hasson!

De ezt a feltételezett eszme-gazdagságot, bíráló értelmet s alapos ítéletet a népiskola sem nem bírja, sem még nem adhatja. És minden természet-ellenes, emelni-akará s a fejlődés fokozatosságának örök törvényeivel jövőn-összeütközésbe, magát a felületességben s ferdeségben boszulja meg.

Tehát a népiskola aesthetikai nevelésében a főszűlyt nem a közvetett és összetett művészeti, hanem a sokkal közvetlenebb és egyszerűbb természeti és emberi Szépre s ennek eszközeire kell helyezni.

Ez azonban a viláért sem teszi azt, hogy tehát a művészeti eszközöket mellőzzük; nem különösen a zenét és éneket illetőleg. Zene és ének a kedélyből eredve, maguk is érzelmeket fejezvé ki, a hallgató kedélyét az értelem kikerülésével közvetlenül érintik, minek folytán hatásuk még a fejletlenekre is gyors s a kedély nemességéhez képest teljes. Ezért van, hogy a zene- és énekért még a nép is annyira lelkesedik, örömeiben és fájdalmában egyaránt. A rajz is kivételt képez a fentebb mondottak alól, de csak akkor, ha az a növendék értelmi és felfogó erejét túl nem haladja. Az által, hogy azt maga a gyermek is csinálhatja, kellő felvilágosítás és ellenőrzés feltétele mellett, a rajz, mint a szép-érzék fejlesztésének egyik kiváló tényezője, használható fel.

De úgy a zene és ének, mint a rajz tanításánál tán czélszerűbb lenne, ha tanításunkat nem a száraz elméleten, semmi zenei és tartalmi lényegét nem képviselő alakokon, kótákon kezdenők, hanem az apróbb dalocskák s a gyermek szemlélete körébe tartozó egyszerűbb tárgyak lerajzolásán, lefestésén; a mikor aztán így a kedv is s a kedvvel együtt az utánzás hajlama is kifejlődött és megerősödött, lehetne és kellene elővenni az elméletet, magyarázatot.

Az irodalom, különösen pedig a szépirodalom s ebben a költészet csakis a megfelelő értelem kifejlődésével kapcsolatban használandó fel. Ha próza, a kifejezések válogatottak, de ennek daczára érthetők, egyszerűek, szépek s a mondatok szabatosak legyenek; ha kötött, a választékosság mellett emelkedjék ki a dallamosság is; mindkét esetben pedig a tartalom a növendék értelmi és érzelmi köréből vétessék. Mert csak az iránt érdeklődünk és csak az van hatással ránk, a miből egy adag, egy részlet már bennünk is előfordul.

A szaválás, mint valóban művészeti, csakis a tanítás felsőbb fokán alkalmazható eszközül; csakis ott,

a hol a szavalandó költészeti darab tartalmának megértéséhez és átérzéséhez az értelmi és kedélyi alap már megadatott, s a hol ennek folytán a megértett és átértett tartalom szaválati kifejezéséhez a képesség is előáll. A szaválásnak az alsóbb fokon, minden áron való természetellenes előrántása s annak mű-szabályokhoz való erőszakos alkalmazása mindenesetre felületességet s tartalom nélküli alakoskodást szül. Ugyanezt mondhatni, bár mérsékeltebb érveléssel, az u. n. mű-olvasásról is.

Az írás a szép-érzék fejlesztésében, mint eszköz, csak akkor használható fel, ha a szép jelzőt valóban megérdemli: ha a betű-alakokat szabatosan adja vissza s ha kerüli a sallangos és oknélküli czikornyákat.

A művészet általában az eszmék megérzékítésére, megjelenítésére törekszik s nála a Szép éppen ezen megérzékítésnek a módjában kulminál. De, a mint már jeleztük is, az ilyen Szépet csupán a megfelelő eszmetartalommal s izléssel bíró ember foghatja fel. Tehát, hogy a művészeti Szépet növendékeink számára hozzáférhetővé tehessük: a lehetőségig eszme-tartalmat s fejlettséget kell adnunk nekik; ezt pedig az alapos tanítás s a szép-érzéknek megfelelő fejlesztése által érhetjük el.

Ha lehetőségessé válnék, hogy növendékeinket a művészeti Szép általános felfogására képesítsük: oh, akkor sokra haladtunk volna. Mert ezzel elérve lenne nemcsak a szép-érzék és izlés fejlettsége, de egyuttal az u. n. tudományos miveltség is. A tudományos miveltség pedig beh messze áll a népiskola törpeségétől!

De az elmondottak daczára mégis használhatók a művészeti Szépnek összetettebb produktumai is nevelési eszközül; de — éppen az elmondottak értelmében — csakis abban a fokban, mit a növendékek értelmi és eszmei ereje felér. A „fenséges“ fok, mint a növendék által felérhetetlen, hatás nélküli lenne; míg a „kellemes“ és „szép“ fokú produktumok — bár ide is bizonyos mérvű bíráló értelem tételeztetik fel — kellő felvilágosítás és magvas megmagyarázás mellett, igenis felhasználhatók. A költészet köréből (a gyermeki értelem mértéke szerint) a „kellemes“ és „szép“ fokban állóknak tekintjük az apróbb dalokat, leírásokat, elbeszéléseket, a festészet és szobrászat köréből azokat a képeket és alakokat, a mik az élet egyszerűbb és közérthetőbb mozzanatait s magát a nagy természetet igyeksenek képviselni. Míg mindaz, a mi a világra-szóló nagy eszmék és tények magas művészeti megérzékítésére törekszik, már határozottan a „fenséges“ fok körébe tartozván, a növendék által fel nem érhető, s az aesthetikai nevelésben eszközül sikerrel fel nem használható.

Szerencsések azok az iskolák, a melyek képtárakkal, muzeumokkal bíró helyeken fekszenek, s a melyeknek termeiben a falakat szép képek népesítik. . .

Mekkora esés: a művészettől leszállani az irkák czim-lapjaihoz; a melyek — s még egyik-másik történ.

könyv is — éktelen, fércz, s a legtöbbször torz, idomtalan alakokkal vannak bedisztelenítve . . . ott, a növendék kezében, kinek szép-érzékét, izlését fejleszteni, nemesíteni akarjuk! . . . Hunyadi, a nagy hazafi, a nagy hős, úgy van oda „rajzolva,“ hogy — mindenki más, csak nem Hunyadi. És így mindegyiknél valóságos torzképek az egyes alakok, a melyeket eddig csakis a ponyva-irodalom selejtes termékeiben láttunk. Egy krajczárért árulják ezeket az irkákat, tehát nagyon olcsón ahhoz, hogy mindegyik növendék a szép-érzékét általuk megrontsa.

Még az olvasmányokról van pár szónk: Az emberek jobbára azt hiszik, hogy az az olvasmány valóban szép, a mely — bár kötetekre terjedjen — egyhúzóban végig olvastatja magát; a francia regényeket móhon kapkodja az olvasó közönség, izgató és érdekesítő tulajdonságuknál fogva egész az elrongyolódásig olvassa mindenki, — és vajjon a szép-érzelmet nemesítik-e, gyarapítják-e ezek a regények? Feleletül csak annyit, hogy ezeket a regényeket, a legtöbbször, dicsekedő szemérmelenség, durva frivolitás s bűnös könynyelműség jellemzik; ezek a tulajdonságok pedig sohasem fogják nemesíteni a kedélyt. — Nehogy a növendékek olvasmányaival is így legyen: feltétlenül megkövetelendő, hogy az izgatót és érdekesítőt különben is nagyon szerető fejletlen gyermekek számára az olvasmányok megválasztásánál kellő körültekintéssel s vigyázattal járjunk el, nehogy a Szép álarcza alatt a rútat s a bűnt segítsük elő!

A nagy természet a maga szépségeivel nincs elzárva senki elől. Szegény és gazdag, úr és szolga egyaránt gyönyörködhetik bennök; csak az kell, hogy tudomással bírjunk felőlük, hogy tudjuk létezésüket. A mezei munkás vagy a rőt kaszása a természet szépségeinek ezer meg ezer nyilvánulását, változatát látja, s de — miután azoknak létezése felől öntudatos tudomással nem bír — nem tudja élvezni azokat. De tévednénk, ha azt hinnők, hogy ez az öntudatos megismertetés az iskola falai között lehetséges. A természetet magában a természetben ismertethetjük meg, szépségeit szépségei között — azokat látva, élvezve! A földrajzi, geologiai, történelmi, természetrajzi, májálisi, stb. kirándulásokkal ezer meg ezer alkalma, eszköze, és módja áll elé annak, hogy a természet szépségeit észrevétetve, növendékeink szép-érzelmeire s esztetikai kedély-világára képzőleg, nemesítőleg hathassunk. Csak egy alkalmas figyelmeztetésre van szükség; mindennemű hosszas oktatás, terjengés, bőbeszédűség s nagy hangu fejtegetés ártalmára lenne a dolognak. Egy önkénytelennek látszó odavetés, rövid utalás, intés, tetszés-nyilvánítás, a Szép ránk gyakorolt hatásának megfelelő feltűntetése — elegendők lesznek. És mindezt künn a szabadban, a természet ölnél! . . . De azért benn, az iskolában, tanítás közben is alkalmaznunk kell. Egy vegytani vagy fizikai tünemény ismertetése — különösen,

ha kísérletekkel is összeköthetjük — igen-igen, nagy mértékben használható fel. Csak tanítói tapintat s megfelelő érzék kell hozzá!

Az ember magatartásában, viselkedésében, eljárásaiban s erkölceiben nyilatkozó Szép különösen a példaadás által fog hatni. A szeretet, barátság, tisztesség, jótékonyosság, hazaszeretet, háládatosság, szorgalom, tisztaság, stb. szépségei megfelelő példákban való bemutatás folytán ismertethetők és használhatók fel. Maga a történelem mily gazdag és változatos az ilyen példákban! . . . De itt is kerülendők a nagyhangú fejtegetések. Ne beszéljünk a hazaszeretet és önfeláldozás magasztosságáról sokat és főként ne kezdjünk bele a fejtegetésébe. E helyett ismertessük meg a Hunyadi és Kemény Simon tényeit, miket mindenütt a tiszta hazaszeretet és nemeslelkűség vezérelt, ismertessük meg úgy, hogy növendékeink ne csak történelmet, de hazaszeretetet s nemeslelkűséget is szívjanak magukba. De ha arcunk közönyös, ha előadásunk rideg és száraz s ha mi magunk sem lelkesedünk: ugyan, kívánhatjuk-e, hogy növendékeink lelkesedjenek?! . . .

A szokásról nem hiába mondják, hogy az az ember második természete. A nélkül, hogy tudnók, a környezet befolyása folytán, úgy beleéljük magunkat egy bizonyos cselekvésmódba, az életnek egy bizonyos helyzetébe, úgy elsajátítjuk még a nézeteket, felfogásokat és érzelmeket is, hogy később, ha akarjuk is, bájosan vagy egyáltalában soha sem tudunk kijönni belőlük, nem tudjuk levetkőzni őket. Ez a szokás, és ebben rejlik a szokás kiváló nevelői jelentősége. Csak, a mi a fő, tudni és akarni kell a helyes irányban való alkalmazását! Még mielőtt a Szép öntudatos felfogásához feltételezett magasabb értelmi fejlettség bekövetkeznék, a szoktatással már azelőtt meg kell kezdeni az esztetikai nevelést, arra törekedvén, hogy a növendék mintegy öntudatlanul beleélje magát a Szépbe. Oly életviszonyok, helyzetek és környezet közé s oly befolyások alá kell vezetnünk őt, a melyeket mindenütt és mindenkor a valódi Szép jellemez.

A szoktatást csaknem mindjárt a bölcsőnél kellene kezdeni, ott a családban, a hol a gyermek kezdetleges fogékonyága mindent — jót, rosszat, szépet, rútat egyaránt bevesz. . . . Szerencsés az a növendék, kinek családi otthonában az erkölcsi nemesség s a tiszta Szép uralkodik. De hát tudjuk, hogy ez a szerencse vajmi ritka! A szoktatás foly ugyan, de nem a Szép, hanem a rút felé. S a mikor a hat éves kis gyermek feljön, egészen kifejlett „rút“-érzékét hoz magával az iskolába.

Szerencse, hogy ebben a korban a gyermeki kedély még nagyon zsenge s magának a rútak megszőkása sem oly régi, úgy, hogy kellő buzgalommal, körültekintéssel s megfelelő (tanítói) szép-érzékkel sikerülni fog a Szép irányába való visszaterelés, visszaszoktatás.

Igen: buzgalommal, körültekintéssel s (tanítói) szép-érzékkel! Mert, bár ezer eszköz, alkalom és mód adassék is a tanító keze alá, ha nála a buzgalom, körültekintés, tapintat és szép-érzék hiányzik: azok az eszközök és módok semmit sem fognak érni s aesth. nevelésről akkor szó sem lehet. Mig ellenkezőleg az olyan tanító, kit mindenben a szép iránti igaz szeretet és nemes lelkesedés hevit, kit modorában, eljárásaiban s egész életében a valódi Szép jellemez: az olyan tanító, ha nincsenek, maga teremti meg az eszközöket, és nem másként, mint önmagában; azon hatás folytán, melyet növendékeire lépten-nyomon gyakorol.

Igen: a tanító egyesíti magában az aesth. nevelésnek minden létező eszközeit, elveit, módjait! A milyen ő, olyan lesz az iskolája, s a milyen az iskolája, olyanok lesznek növendékei. Ne csak a tudásban, legyen a Szépben is követendő példája növendékeinek!

És most képzelődjünk. . . . Képzeljünk egy iskolát nagy és tágas kert közepén, fákkal s virágokkal beültetett s sétányokkal szegélyezett kert közepén; az iskola-épület csinos, megfelelő a Gönczy-féle terveknek; a termek nagyok, világosak és tiszták; a falak fehérek, mint a hó; az ülések és asztalkák épek és tiszták, éppen, mintha ma készítették volna; a falakat művészi képek díszítik, a természet, a nemesség és a történelem köréből; a terem egyik oldalán zongora foglal helyet, melyen koronként, szünetek alkalmával a tanító üditő és nemesítő darabokat játszik; az iskola kertjének egyik részében van a tornázó-hely, alkalmas tornaeszközökkel felszerelve. Aztán csengetnek: s a kis apróságok beszaladnak a játszó-térről a terembe, a hol tovább folytatják a tanulást; arcukat s egész lényüket, kinézésüket vidorság és élet jellemzik; tiszták egytől-egyig, boldogok kivétel nélkül, romlatlanok mindnyájan, tanítójukat szeretik, mint édes apjukat, s lelkesednek minden iránt, a mi Szép. Tanítójuk okos, mivel ember, ki egész lélekkel csüng növendékeinek általános nevelésén, a ki nemcsak a tudást, de a valódi Szépet is képviseli, felismeri és követi s növendékei által is felismerteti s követteti. Jön vasárnap s akkor mindannyian templomba mennek, a hol isten dicséretére s a szülők örömére szép énekeket énekelnek. . .

Az ilyen iskola boldogságra is nevelné növendékeit!

De sok idő van az ilyen iskoláig. Egyelőre beérhetnők annyival, ha rozzant házak helyett legalább beépítéssel nem fenyegető épületekbe helyeznék az iskolákat, a miknek a környékéről aztán azokat a csömörletes, undorító piszkokat eltakarítanák, a mik manapság szemétdomb módjára disztelenkednek ott, az iskola körül. Meg aztán, talán az sem egészen helyes, hogy némely helyeken az iskola termeit tyúk-aklokúl s káposz-

tás kádak elhelyezésére használják. Hogy neveljük a gyermeket piszok és rondaság között tisztaságra s a Szép iránti vonzalomra?!

Boga Károly.

A természetrajz tanítása a népiskolában.

III.

(Befejező közlemény.)

A miniszterium által kiadott népiskolai tanterv nyomán tudjuk, hogy a természetrajz, mint külön álló tantárgy, a népiskola V. osztályában nyer önállóságot. Az V. osztályba lépő gyermek már sok rendezetlen természetrajzi ismerettel bir, melyeket a „beszéd- és értelemgyakorlatok“ nyomán az I. és II. osztályban szerzett. Természetrajzi oktatásunk alapja e szerint az I. és II. osztályban vettetik meg; s ez alap megvetése igen fontos, mert tudjuk, hogy az első benyomások a leghathatósabbak, a legmaradandóbbak; minél fogva a fennebb kifejtett elveket már az első lépésnél is szorosán szem előtt kell tartanunk, hogy ez által a gyermeket már zsenge korában a természetnek megnyerjük.

Tudva azt, hogy a gyermek már az I. és II. osztályban egy csomó természetrajzi ismeretre tett szert, s ezeket olvasmányok s földrajz tanítása által gazdagította, tisztán előttünk állhat az V. és VI. osztály természetrajz tanításának feladata, mely nem állhat egyéb-ből, mint a szerzett tananyag rendezése-, kiegészítése és bővítéséből.

Tekintetbe véve mindazon elmondott módokat, melyek e tantárgy tananyagának kiválasztására és elrendezésére vonatkoznak, az osztatlan népiskola természetrajzi tananyagát következőleg állítottam össze:

V. osztály. Állattan. A kutya, macska, tehén, juh, kecske, ló, szamár. (A kutya és tehén típus egyedei összehasonlítása által a közös és megkülönböztető jegyek összeszedése). Ez az első csoport, hasznos négy lábú házi állatok. Ezután a tyúk, galamb, lúd, rucza. (Második gyűrű; megállapodás, a tehén és a tyúk típus egyedei összehasonlítása által a madarak és emlősök jellegeinek összefoglalása még pedig: mezképlet-, testalkat- fogazat-, hátsó- és mellső végtagok-, szaporodás szerint). A méh és selymér. (Harmadik gyűrű: hasznos házi rovarok. Hosszasabb megállapodás. Az eddig tárgyalt hasznos házi állatok csoportosítása különböző szempontok szerint, s miután a méh s a tehén összehasonlítása által a gerinczesek és gerincztelenek közös s megkülönböztető jegyeit összefoglaltuk, a tárgyaltakat a táplálék, életmód és szervezet közötti viszony feltüntetésével általánosítjuk. Így: a) A táplálék és a testalkat közötti viszony: minél inkább arra van utalva az állat, hogy maga szerezzék táplálékát, annál karcsúbb, s minél ritkábban nyílik alkalmát megkeresni, annál ügyesebb, fűrgébb; és fordítva. b) A táplálék és a fogazat közötti viszony: a hús, nő-

vény és mindent evő állatok fogazatának különböző alakotása, minek oka a táplálék minőségében keresendő. c) A tápcső s a táplálék közötti viszony: a húsevők rövidebb s keskenyebb, a növényevők szélesebb és hosszabb tápcsővel bírnak, minek oka ismét a táplálék minősége. d) Az érzék-szervek és életmód közötti viszony: a húsevők érzékszervei élesebbek, finomabbak, hogy zsákmányukat, melyet megszerezni ritkábban nyílik alkalom, annál biztosabban ragadhassák meg. e) A táplálék és életmód közötti viszony: a növényevők társas életet, a húsevők magános életet élnek, oka, a táplálék. stb. stb. . . .) Az egér, patkány, denevér. vakond, sün, görény. (E házkörüli hasznos és kártékony állatok összefoglalása, a fennebbi mód szerint.) A veréb, fecske, gólya, varju, holló, szarka, (Újabb gyűrű: házkörül élő madarak. Az eljárás a fennebbi). A közönséges zöld béka, gyík. (Újabb gyűrű; megállapodás. A kutya és béka összehasonlítása ugyan olyképen, mint ezt a tehén és tyúknál tettük. Csoportosítás és általánosítás). A potyka, harscsa (Újabb gyűrű). A légy, svábbogár, pók, poloska, moly, bolha, tetű. (Újabb gyűrűzet. Összefoglalások, csoportosítások, általánosítások az eddigi tárgyalt állatokból).

VI. osztály. Állattan. A kutya, macska, görény, menyét, rövid ismétlése után, összehasonlítás által kibővítettnek: a róka, farkas, borz, vidra, medve által. (A ragadozókat jellemző tulajdonok kiemelendők). A ló, tehén stb. kibővítettnek: a bivaly, őz, őszvér, szarvas által. (A patások jellegző tulajdonainak kiemelése.) A múlt évből: egér, patkány stb.; a jelen évben: a hörcsög, nyúl, mókus, ürge. (A mostani, úgy a következő csoportoknál az őket jellegző tulajdonokat kiemeljük.) A múlt évből: a lúd, rucza stb.; a jelen évben: a gólya, darú, gém, szalonka. A múlt évből: a fecske, veréb, stb.; a jelen évben: a fülemile, rigó, tengelicz, harkály, héja, sólyom, bagoly. A múlt évből: a gyík, stb.; a jelen évben: a vizi sikló, varangybéka, gőte. A múlt évből: a potyka; a jelen évben: az aranyhal, pisztráng, hering, csik. A múlt évben: a légy stb.; a jelen évben: a cserebogár, szarvasbogár, futonc, körisbogár, szitakötő. Ezeken kívül: a folyami rák, a fali ászka; a piócza és a földi giliszta; a csiga és a kagyló. Rendszer. I. *Gerinczesek* 1. Emlősök. A) Körömpatások. a) Ragadozók. b) Rágcsálók. c) Rovarevők. B) Patások. a) Párosujjuak. b) Páratlan ujjuk. 2. Madarak. A) Fészekülők. a) Ragadozók. b) Éneklők. c) Kúszók. B) Fészekbeyondók. a) Tyúkok. b) Úszók. 3. Hüllők. A) Valódi hüllők. a) Kigyók. b) Gyíkok. B) Béka hüllők. 4. Halak. II. *Gerincztelenek*. 1. Izlábúak. A) Rovarok. a) Szivók. b) Rágók. B) Héjjanczok. C) Pókok. 2. Férgék. 3. Puhányok.

V. osztály. Növénytan. Hóvirág, ibolya, borostyán, tözike, lilium, tákkanaf, szironták, gólyahir, gyöngy-

virág, hunyor, alma, körte, szilva, barack, cseresnye, burgonya, ebszőlő, paprika, csalmatok, redősirom, paradicsom, borsó, paszuly, mák, lóhere. (Bizonyos csoportok után oly forma megállapodások, csoportosítások, általánosítások, mint az állattannál).

VI. osztály. Növénytan. Som, kankalin, kökény, pástortáska, szamóca, vadgesztenye, lednek, orgonafa, ákácza, tölgyfa, bikkfa, ribiszke, pöszméte, szikfü, búza, rozs, árpa, törökbúza, kender, csalán, komló, foghagyma, vereshagyma, tök, ugorka, zsálya, dematka, gégevirág. (Szakaszonként nemek, családok szerint tulajdonok kiemelése). Végén egy egyszerű rendszer ismertetése.

VI. osztály. Ásványtan. Kősó, timsó, salétrom, keserűs, vasgálicz, rézgálicz, kén, kőszén, borostyánkő, petroleum, mészke, quarecz, trachit, gránit, földpát, csillám, gipsz, palakő, vas, réz, ólom, arany, ezüst, higany.

A növény- és ásványtannál a részletes tanmenet megállapítása, — az állattani szerint — könnyű dolog, csak szoros szem előtt tartandók az ide vonatkozó methodikai utasítások.

IV.

Mindazok után, a miket a népisk. termrajzi tankönyv használatára vonatkozólag elmondottam, azon meggyőződésben élek, hogy a népisk. termrajzi tanításánál a tankönyv egészen elmaradhat. Ha azonban a régi iskola eme taneszközétől megválni teljesen nem tudunk és nem akarunk, úgy legalább igen válogassuk meg a gyermek kezébe adandó tankönyvet; nehogy véletlen a népiskolai tankönyv irodalom oly igen termékeny talaján termelt termények közül, konkolyt szakítsunk tiszta búza helyett. Úgy hiszem helyén lesz ha a megjelent népisk. természetrajzok közül egy néhányat bemutatok.

A legutóbbi tíz év alatt a népiskolák számára írt és megjelent természetrajzok közül húsz fekszik előttem.*) Búszkék lehetünk e számra, de nem a minőségre!

Ezek közül: Szauder-Bokorét, Seidelét, Reiszét, Dr. Seidelét, Fuchset, Zimmermannét, Kuttnerét, Bardonét, Jánosiét, nagyobb lelkiismeret furdalás nélkül

*) Szauder A. és Bokor F.: Természetrajz néptanodák, polg. és ism. isk. számára (Ramazatter kiad.) Pécsét. Á.: 24 kr. Seidel Pál: Képes természetrajz a népisk. számára (Hoffman s Molnár kiad.) Reisz H. Első oktatás a természetrajzban (Lampel kiad.) Dr. Seidl Pál: Természetrajz. (Klökner P. kiad. Székesfehérvár). Fuchs J.: A természetrajz elemei (Laufer kiad.) Dr. Zimmerman J.: Természetrajz ipar-, nép- és ism. isk. számára (Gallia kiad. Kecskemét). Kuttner S.: Első oktatás a természetrajzban, ismétlési kérdésekkel (Lampel kiad.); Bardon J.: Természetrajz dióhéjban (Klökner kiad.). Jánosy F.: Föld- és természetrajz. Búza J.: Természetrajz a népisk. részére. Losonczy L.: Természetrajz a népisk. számára (Dobrowszky kiad.). Hajdu L. Természetrajz elemi népiskola számára. Szenté J.: Természetrajz a népisk. számára. Sudy K. János: Természetrajz a népisk. számára. Rákóczy Lajos — Lüben után: Természetrajz a népisk. számára. (Aigner kiad.). Péterfy S.: Természetrajz olvasókönyv a népisk. felső oszt. számára. (I. r.) Bánhegyi-Emericzy: Népisk. tankönyv olvasmányokban. Emericzy-Somogyi: Természetrajz a mindennapi és ismétlő iskolák számára (Dobrowszky).

Melléklet a „Család és Iskola“ 7- és 8-ik számához.

egy csoportba foglalom. Valamennyinél minden fejezet és kikezdés élén verbaldefiniókat látunk. Induktív módszert követnek, s nem egyebek, mint a középiskolák természetrajzainak vázai. Minden meg van bennök a mi a népiskolákba nem való, s kevés abból, a mi oda való. Csodálatos, hogy daczára annak, hogy tankönyv irodalmunk ezeknél sokkal becsesebb műveket tud felmutatni, némelyike 4—5, sőt 10 kiadást is ért.

Buzáé határozottan jobb, mint a tudomány mai színvonalán álló, mű, a természetrajzi tanításban való előkészületben jó szolgálatot tehet, de a gyermek kezébe csak akkor volna való, ha a kor követelte methodikai színvonalra emelkedik.

Hajdué és Losonczyé sokkal becsesebbek. Ez utóbbi, ha az analitikai módszert követő állattan változásnak vettetik alá, úgy e tankönyv népiskoláink igényeit teljesen kielégítheti. Különösen kiemelendő a szerző azon dicséretes törekvése, hogy a növény- s ásványtani részben a tananyag megválasztása, felosztása és tárgyalása a paed. követelményeit teljesen kielégíti.

Szentéét, mely Lüben induktív módszerét követte, de nem következetesen s nem is nagy szerencsével, s emellett tartalmilag is kifogás alá esik, — nem ajánlhatom.

Sudyé (Bővebb ism. Nt. L. 1877. 21 és Nt. L. 1879. 19. sz.) haladást mutat a gyűrűkbe foglalt tan-

anyag beosztásában és systematikus ismereteiben. Átdolgozás után (annál is inkább, mert a tanterven erőszakot tett), jobbak közé fog tartozni.

Rákoczy-Lübené, habár a legrégibb (1872) kiadványát birom, legmegfelelőbb tankönyvnek ítélhető, kivált ha az átdolgozás után (nem tudom 1872 után volt-e újabb kiadása) viszonyainkhoz inkább alkalmazkodnék.

Péterfy olvasókönyvét illetőleg utalok a Nt. L ra (1877. 20. sz.)

Bánhegyi-Emericzyét illetőleg Cs. Isk. 1878. 1. sz.

Emericzy-Somogyié mellé van egy „Vezérkönyv“ is mellékelve; e vezérkönyvben felállított helyes eszmék a tankönyvben alkalmazást és kifejezést nyernek. Nagyon ajánlt tankönyv, s én is ajánlom a t. tanító urak figyelmébe, s nem annyira a gyermekek kezébe.

Röviden összefoglalva: a megnevezett népiskolai természetrajzok közül, — ha a tankönyvtől megválni csakugyan nem tudunk, — csak a következőkben válogassunk: Losonczy, Rákoczi-Lüben, Hajdu, Sudy, Emericzy-Somogyi-éban; a többiek, mint ezek belértékét meg nem haladó munkák, a válogatás keretén kívül maradhatnak.

Pfeiffer János.

T Á R C S A .

Az iszákosság, mint a nép nyomorának egyik oka.

(Befejező közlemény.)

Az emberi társadalom állapotainak tanulmányozása már sok oly nagy kérdést vetett fel és hozott tisztába, melyek nemcsak egyes osztályokat, hanem az egész nemzetet érdekelték és érdeklik, de aligha volt nagyobb mérvű és fontosabb kérdés felállítva, mint a folyton terjedő iszákosság mi módon való megszüntetésének vagy legalább mérséklésének nagy kérdése.

A veszély különösen ott a legnagyobb, a hol a pálinka van élvezeti italképen elterjedve, s a veszedelem századunkban már oly hatalmassá vált, hogy törvényhozás, rendőri intézkedések, humánus társulatok, egyház, iskola, szóval a mivelődés mindenik faktora részt kell hogy vegyen a veszély legyőzésére indított küzdelemben, mert egyik vagy másik csak magára, mint a tapasztalás bizonyítja, bármily erőlkifejtés mellett is nem képes állandó sikerrel folytatni a harcot.

Koronként már mindegyik tényező sikra szállott volt a terjedő baj ellen. Különösen azóta, hogy az em-

berek rájöttek, hogy nem csak borseprőből, de minden ezukor és keményítő tartalmu növényből lehet szeszt főzni, oly hirtelen elterjedt a pálinka egész Európában, hogy már a XVI-ik században több állam kormánya a pálinkával — mint orvossággal — való visszaélés ellen rendőri intézkedéseket kezdett fogantatni. A XVII-ik század végén a pálinka már nem csak orvosi szer ezimen jelenik meg, mint az előtt, hanem a bor és sör mellett, mint közönséges ital, s rövid idő alatt a nép minden osztályában oly kártékony hatást kezdett gyakorolni, hogy magok a fejedelmek is megrettentek annak következményeitől, s igyekeztek a bajnak gátát vetni. Így Hannoverában a múlt század végén királyi rendelet adatott volt ki, hogy a pálinka mértékletlen ivóját, mint gonosztevőt börtönbe és utcaseprésre kényszerítsék. Frigyes porosz király tetemesen megszorította a pálinkafőzés szabadságát azon a czimen, hogy az eledelre szükséges anyagokat fogyasztja és drágítja. Némely országban az egyházi előjáróságok körrendelettel hívták fel a lelkészeket, hogy a kathedrából szóljanak a néphez és világosítsák fel a pálinka-ivás borzasztó következményeiről.

Észak-Amerikában, azután Angliában „mértéklet-

tességi egyesületek" alakultak, melyekben a tagok fel-fogadták, hogy semmi névvel nevezendő pálinkát nem isznak — kivéven orvosi rendeletre, — mint orvosságot. Américában az egyesület, daczára az ellene fordult gúny-nak, elöitéletnek s különösen a nyereszkesző önérdék ellentörekvéseinek, annyira gyarapodott, hogy 1842-ben tiz millió tagot számlált; s azon város, melyben eleinte 5000 veder pálinkát árultak el évenként a korcsmárok, alig hét év letelte után nem fogyasztott el többet 300 vedernél. E mértékletességi egylet rövid tiz év alatt 20,000-nél több elaljasodott részegest térített meg s adott vissza az emberi társadalomnak, családjának és a józan munkának s az evvel járó jóllétnek s megelégedésnek. Irlandban, hol a nép borzasztóan elsülyedt volt a pálinka iszákosság miatt, egy Mathew nevü szerzetesnek sikerült a mértékletességi egyletet életre hozni s tagjai számát öt év alatt 5 millióra felszaporitni.

E meglepő eredmény egyes emberbarátokat fellelkesített más országokban is, és Anglia, Skoczia, Svédország több helyein sikerült is egyleteket alakítani. Muszkaország némely tartományában maguk a nők karolták fel a mértékletességi egylet ügyét, de nem birtak menni semmire. A zsidók már úgy elterjesztették volt a pálinkát s annyira rákapatták a népet, hogy Muszka és Lengyelországba, a hol egyfelöl a nyers éghajlat, másfelöl a szegénység és tudatlanság is nagy mértékben közreműködnek, lehetetlen a köznép, sőt a vagyonosabb osztály kezéből is kivenni a vutkis üveget.

A negyvenes évtized elején itt nálunk is megindított volt a mozgalom a pálinka ital elleni mértékletességi egyesület alakítására, s akadtak is tagjai; de általában véve kevés eredményre jutottak, mert a kik állandó tagjai lettek, azok különben sem sok pálinkát fogyasztottak, a pálinka ivó népréteg pedig keveset tudott az egész dologról. De ezek az egyesületek a többi nemzeteknél sem igen tudtak lábra kapni. Még kevésbé utánozta az angolokat a külföld azon újabb kísérletükben, hogy az úgy nevezett „megváltó sereg“ által, melynek, kivált Américában számos nőtagjai is vannak, valóságos hadjáratot indítottak a korcsmák és az iszákosok ellen.

Északamerika némely városa egyenesen megtiltotta határai között a pálinka árulást. Angliában vasárnap és más ünnep napon mindenféle korcsma zárva van. Svédországban hasonlóképen, sőt itt szombaton este is csak kevés ideig szabad az italmérő helyiségeket nyitva tartani.

Hogy most nálunk is szőnyegre került ez a nagy fontosságú kérdés, a napi lapok ismertetést hoztak azon intézkedésről, mely jelenleg Svédországban meglepő eredményeket hozott létre. Ugyanis Gothenburg város tanácsa küldött volt ki egy bizottságot azzal a feladattal, hogy kutassa ki a városi lakosság nyomora növekedésének okát, s tegyen javaslatot, mely által a bajon segíteni lehetne. A bizottság két intézkedést javasolt: a

korcsmáltatási jog szabályozását és munkás-lakok építtetését. Kimutatta, hogy a nyomornak egyik fő oka a pálinka mértékletlen élvezete, másik oka a rossz táplálék s az egészségtelen lakás. E bajokon segítendő, javaslatba hozta a bizottság a „Közhasznu részvény-társaság“ felállítását, mely a város italmérési jogát évenként vegye ki nem nyereszkesző céljából, hanem azért, hogy azt a közérdeknek megfelelően érvényesítse. A társaság továbbá kötelezze magát, hogy egészen világos, egészséges és tágas helyiségekről gondoskodik, a melyekben a munkás osztály meleg ételeket is kaphasson mérsékelt árért; szeszes italokat azonban hitelbe vagy zálogra adni ne legyen szabad. A város elfogadta s a társulat megalakult. Megfizette a városnak a bért s kötelezte magát arra is, hogy a tiszta nyereséget a munkás osztály javára fordítja. A társaság a korcsmák egy részét azonnal megszüntette, bezáratta, a többit diszesen állította ki, s beléjük oly fogadókat helyezett, a kik megbízhatóbb emberek voltak. A pálinkát csak a társaság számlájára lett szabad kimérni egy hivatalnok felügyelete alatt, azonban kávé, théát, gyengébb fajú sört, szénsavas vizet, (ott bor nem terem s nagyon drága) szivart, ételeket stb. árulhattak a fogadósok saját számlájokra. Ez által elvétellett a korcsmáktól az, a mi feles számuk és az erős verseny folytán a vendégekre nézve a legveszélyesebb, hogy t. i. a korcsmárosnak érdekében áll, ha vendégei sokat isznak. A társaság által felállított és megtartott szabályok közt nevezetes az, hogy 18 évesnél fiatalabb, vagy már is részeg embernek szeszes italt adni egyáltalában nem szabad; ünnepnapokon és vasárnap csak délben, ebéd előtt árulnak étvágy-csinálónak egy kis adag papramorgót; szombat este 6 órától, máskor télen 7 és nyáron 8 órától kezdve szeszes italt árulni és adni tilos. Pálinkájok a lehető legjobb, tisztesen megtisztított s így nem oly ártalmas, mint a más helyeken árult, kozmás olajjal, vitriollal s többefélével megmérgezett pálinka. A pálinka-gyárosok által megállapított árak nem irányadók, nehogy az ideiglenes olcsóság a népet részegességre szoktassa.

Az intézmény sikerült; az iszákosság a munkás népnél apad. Mig 1865 ben a gothenburgi orvosi egylet adatai szerint részegségi mániában (delirium tremens) 118 ember volt, 1875-ben csak 80, és 1880-ban leapadt e szerencsétlenek száma 44-re. Az évi tiszta jövedelem pedig átlag véve 600,000 korona tallerra (1 kt. = 60 krajczár) tehető évenként. A felmutatott siker után a példa Svédország többi városaiban is utánzásra talált, sőt már behozták e rendszert Norvégia s Anglia több városaiba is.

„A példa — mondja az egyik napi lap — minden esetre figyelemre méltó s különösen hazánkban, hol az italmérési jog általában lelketlen üzerek kezében van. Az erdélyi szászok okosabban cselekedtek, mert tudván azt, hogy nálunk az iszákosságnak egyik főoka a korcsmárosok telhetetlen üzérkedése, megalkották városaik-

ban azt a szabályt, hogy a regalejog kibérlésénél nem a legtöbbet ígérő veendő tekintetbe, hanem a kinek legtöbb erkölcsi garanciája van. Pár év óta a százok közt zsidó kocsmáros alig is van. Mily nagy társadalmi átalakulást lehetne létesíteni nálunk is, . . . ha a regalejog kibérlésénél hasonló irányadó elvek uralkodnának. A kiskorú, szegény és tudatlan nép védelmére illő volna már nekünk is tenni valamit."

Miveltebb országokban a közegészségügyi rendőrség pontosan ügyel arra, hogy az elárúsítandó italok bódító és egészségrontó szerekkel ne hamisítottassanak meg; s a visszaéléseket szigorúan bünteti. Nálunk, fájdalom, mindezekre igen kevés ügyelet van fordítva. Sör, bor, pálinka májd mind meghamisított állapotban jutnak a nyilvános fogadóba elárúsítás alá. A fogyasztó és vásárló közönség egészen ki van szolgáltatva a lelkiismeretlen fogadósok, meg szeszfőzők könyört nem ismerő pénzahajzásának.

És hogy végül a fennebb említettem, faktorok közül azokról is megemlékezzem, a kik a veszély elleni küzdelemben arra volnának hivatva, hogy oktassák és felvilágosítsák a népet, kérdem, vajjon teljesítették-e mindnyájan lelkiismeretesen e feladatukat? Mit szólunk az olyan papról vagy tanítóról, a ki az iszákosságban maga megy elől a rossz példával a nép között, s részvételével mintegy helyeselni látszik a nép részegeskedő tivornyáit?! Nem akarom ezzel azt fejezni ki, mintha nem találkozott volna a papok és tanítók között is elég, a ki nemes hivatásának tartotta példája és szakoktatásai által mérsékelni a népet veszélyes szenvedélyeiben.

De ha már ennyiféle tényezője a miveltebb társadalomnak és annyi évtized óta próbálkozott koronként az iszákosság, különösen a pálinka mértéktelen élvezete ellen síkra szállni és a nagy feladat megoldása mai napig sem sikerült: vajjon folytassuk-e tovább is ellene a harcot? Nem természetesebb dolog lenne-e hagyni mindenkit mentire, hadd vesszen, a ki veszni akar!?

Nem! Ellent mond e részvégtlenségnek minden nemesebben érző ember szive és minden gondolkozó hazafi esze. A tétlen közöny az ily társadalmi kérdésekben keserűen meg szokta magát boszúlni és pedig nem ritkán az egész nemzetet.

"Kétségtelen, hogy a valódi mivelődés terjedése lassanként a helyes útra fogja terelni a szesz italok használatát és az anyagi jólét emelkedése támogatni fogja a lelki mivelődés e kedvező befolyását."

* * *

De bevégezem már is hosszúra nyúlt tárgyalásomat, melynek adatai azonban legalább engem még jobban megerősítettek azon hitemben, a mit értekezésem elején kifejeztem volt, hogy t. i. a dolognak minél több oldal megvilágítása s a felismert igazságoknak minél gyakoribb ismétlése nem hogy felesleges volna, de éppen szükséges akkor, ha ismeretünket meggyőződéssé akar-

juk érlelni, s a feladat megoldásában magunk is tevékeny részt akarunk venni.

A feladat az: megakadályozni az iszákosságnak, különösen a köznépnél elharapózott mértéktelen pálinka-ivásnak veszélyes terjedését.

Az eddig mondottak után önkénytelenül feltolalok elölkbe az a kérdés: mit tehetünk mi, igénytelen néptanítók e nagy feladattal szemben?! Felelet: mint országos kérdéssel szemben, mondhatni, semmit; de mint községi kérdéssel szemben bizonyval sokat.

Tételeink megvitatásánál gondoljunk az egyes községekre; tartsa mindenki péld. a saját községét szemelőtt, mindjárt bátrabban és sikeresebben hozzá szólhatunk a kérdéshez.

Az említett miniszteri körrendelet is ezt a működési kört, t. i. az illető községet jelöli ki a néptanító számára, midőn így szól:

"A tanító feladata már az iskolában megmagyarázni a gyermekeknek, mily szomorú következményei vannak a pálinka-ivásnak; az emberi szervezetre mily rombolólag, az emberi szellemre mily butítólag hat ez italnak élvezete, különösen a tulságos vellelés. Sőt elég alkalma van a tanítónak magával a néppel való soknemű érintkezéseiben a felnőtteket is ez irányban oktatni és inteni."

A tanító munkássága tehát a maga községében egyfelől az iskola-köteles növendékek, másfelől a felnőtt lakosság közt osztandó meg. Mindkét helyen, t. i. iskolában s künn az életben érvényesítheti a tanító a maga befolyását az által, hogy oktat, tanít, felvilágosít és jó példával megy a nép előtt. Ezt minden tanító megteheti mindenik községben. De még ezen felül tehet a tanító valamit, a mely a célhoz jutást előmozdíthatja. Mit? Azt, hogy eszmét, tervet ad, az arra alkalmas, befolyásos embereket megnyeri, s erejéhez képest maga is közreműködik, hogy a községben olyan intézmények jöjjenek létre, a melyek a népet a kocsmától elvonják, nemesebb időtöltésre szoktatják s legalább az ifjabb nemzedéket megmentik az emberi méltóságot lealacsonyító részegeskedéstől. Ezzel pedig már nagyon sok van téve a cél felé. Nem mondom én, hogy ezeket az intézményeket mindegyik községben és azonnal életre lehet varázsolni. A nép nagyon konzervatív, nehezen mozdul, s szegénysége meg a megszokás és értetlenség miatt a netaláni áldozattól visszariad, bármily üdvös és éppen rá nézve hasznos célra kellene is azt meghozni. De hiszen a vasútak talaját is egyengetni kellett előbb s csak azután lehetett lerakni a síneket, hogy rajtok a gőzös összeköttetésbe hozzon a miveltebb világgal.

Vegyük számba azon okokat és körülményeket, melyek nálunk a község felnőtt tagjait a kocsmába terelik s az iszákosság örvényébe süllyeszti. Véleményem szerint ilyenekül tekinthetők: a szegénység, a tudatlanság, az unalom és a rossz példa.

*

Ámbár hazánkban nincs még oly túltömtött népeség, hogy bárki is, ha dolgozni akar, ne kapna munkát, s ne bírná megkeresni mindennapi kenyerét: de tagadhatlan, hogy az ország mostohább vidékein a teljesen vagyontalan népréteg megélhetése felette nehéz, s vannak oly községek, a hol a nép egy részét csakugyan a nyomor üldözi a pálinka-izákosság örvényébe.

Szélesebb körben, sőt mondhatnám, általánosan elterjedt oknak tekinthetjük a tudatlanságot. A köznépek sejtelve is alig van az emberi szervezet életműfolyamatáról; nem tudja, mily veszélyt hozhat a mértéktelen pálinka-ivás; s habár naponta láthatja is a részegség káros és undorító következményeit, csak muló bajnak tekinti, mely a kijózanodással véget ér. Mit tudja ő, s kábultságában mit törődik vele, hogy pálinkás üvegből a mértéken túl minden korty már egy-egy kalapács ütés a koporsója fedelén!?

Nem kisebb jelentőségű toborzója a falusi korcsmának az unalom. A köznép is éppen úgy vágyik a szórakozás és multság után, mint a miveltebb és vagyonosabb osztály, de míg ennek van színháza, bálja, hangversenye, kaszinója és más százféle társas összejövetele, s multsága, a köznép mindezeknek hijjával van; szellem-szegény; nem tudja, mivel ölje meg az időt, sem azt, hogy mivel vidámitsa fel magát. Olvasni nem tud, vagy nem szeret; de még ha akarna is, nincs mit. Keresi a társaságot meg az italt, hogy ezekben nyelve feloldódjék s beszélgetési ösztöne kielégíttessék. Azonban e társaságot rendesen és biztosan csak a korcsmában találja fel. Mert nálunk, falukon nincs más hely a társas összejövetelekre és társas multságokra, mint a csapszék és a csűr, a hol az ifjuság tánczol, duhajkodik — és verekedik.

A népnél úgy hat a példa a felnőttekre is, mint a gyermekekre. Egy rossz társaság képes a falu összes ifjuságát megmételyezni. Nincs közöttük egy hasznos irányu társulat, mely nemesebb testületi szellemet teremtsen, s az önbecsülésre ébresztett önértet megóvja őket az elaljasodástól. Az önbecsérzet a maga nyers állapotában csak a betyárkodásig s káromkodó hencze-gésig terjed, s a testületi összetartás verekedésekben, vagy legfennebb még a gyümölcslopásban nyilvánul.

Úgy vélem, hogy a mely községben a lelkésznek és tanítónak erélye, eszélyessége, buzgósága, tapintata és kitartása által sikerül a nép mivelődésének ez akadályait leküzdeni, ott már meg van törve az út az izákosság legyőzéséhez is. Bizonytal nehéz és hosszú munka, de a cél megérdemli a fáradságot.

Ezek után szem előtt tartva fennebb körvonalozott feladatunkat előterjesztem már megvitatandó tételeinket és pedig vonatkozással egyfelől az iskola-kötelesek oktatására, másfelől a felnőttek felvilágosítására, továbbá a közös mulató-helyekre és végül a társulásokra, — a következő négy pont alatt:

1) Az iskolában (elemi és ismétlőben) a kérdéses tárgyból mennyit ölelhetünk fel, hogy túlságba ne es-sünk; továbbá, mint külön tárgyat magyarázgassuk-e, vagy csak alkalmilag szóljunk róla, a többi tantárgyak közé beosztva; végül milyen menetben, sőt mily kifejezésekkel lenne legcélszerűbb a tanítás?

2) A felnőttek felvilágosítására, mely alkalmakat volna legcélszerűbb felhasználni; külön összejövetelek, felolvasások rendeztessenek-e éppen erre a célra, a mi-kor idő és tér nyílják a tanítónak a kérdést kellő részletességgel megismertetni, avagy csak esetleges találko-zások alkalmával hozassék a dolog szóba?

3) Célszerű és kivihető lenne e a községben va-lami közös mulató-helyet (péld. tornát, tekepályát, lab-dázó-tért stb.) rendezni be, a melyen a nép részint mint résztvevő, részint mint szemlélő szórakozást találna s ez által a korcsmától visszatartatnék?

4) Célszerű és lehetséges lenne-e a községben valamiféle egyesületet (péld. dalegylet, olvasókör, tűz-oltó-testület, lövész-társulat, stb.) összehozni, a melyben míg egyfelől hasznosan foglalnak el magokat a tagok és a szemlélők, másfelől bizonyos nemesebb testületi szellem fejlődhetnék ki, mely a gyengébbeket is féken tartaná s a korcsmai elaljasodástól megmentené?

Midőn e tételeket tárgyalás és megvitatás alá bo-csátom, legyen szabad értekezésemet a miniszteri kör-rendelet következő soraival zárnom be:

„Megengedem, hogy ennek azonnal sikere és kéz-zel fogható eredménye nem lesz. De mindig igaz ma-rád, hogy „gutta cavat lapidem,” az egy irányu, kö-vetkezetes és folytonos működésnek eredménye előbb-utóbb mindig bekövetkezik; s a cél oly üdvös, hogy annak csak némi megközelítése, sőt feléje csak egy lé-pés tétele is háládatos feladat.”

Paal Ferencz.

S Z E M L E.

A középtanodai törvényjavaslat.

Magyarország kulturális érdekére nézve nagy fontos-ságu törvényjavaslatot tárgyalt a képviselőház a husvétii szünidő előtt. E javaslat a középiskolai oktatásról szól. E tárgyban az első javaslatot 1870-ben nyújtotta volt be a képviselőháznak Br. Eötvös a halhatatlan emlékü miniszter.

Br. Eötvös betegeskedése és halála akadályozta volt meg, hogy már akkor törvénynyé nem vált. Azóta már négy-szer benyújtotta a közoktatásügyi miniszter, de különböző akadályok miatt, az időközben sok változáson keresztül ment. javaslat, törvényerőre nem emelkedhetett. Legújabbán a je-len országgyűlési időszakban került ismét tárgyalás alá. Az általános vita oly érdekeltséggel folyt le, minővel a mi par-lamenti életünkben is ritkán találkozunk. A 12 napig tartó vitában 61 szónok vett részt. A többség a javaslat mellett nyilatkozott. A kisebbség egy része felekezeti, a másik

nemzetiségi féltékenykedésből ellene volt. Az ellenzék különvéleménye az egységes középtanoda mellett harcolt, ez azonban nem fogadtatott el.

A részletes vita alapjául elfogadott törvényjavaslat leglényegesebb pontjai, hogy az állam ellenőrzési joga a felekezeti iskolákra is kiterjesztetik. A középtanodai tanárképzést az állami tanárképesítő bizottságok eszközlik. A magyar nyelv minden középtanodában kötelezett tantárgy, sőt a 7-ik és 8-ik osztályban a magyar ny. és irod. történelem magyar nyelven tanítandó stb.

Reméljük, hogy e nagyfontosságú javaslat a részletes tárgyalás alkalmával is elfogadva, mielőbb üdvös törvényvé válik.

Horvátország iskoláéletéből.

A Bécsben megjelenő „Volksschule“ Kellertől következő útvázlatokat közli: Az elbeszélő Horvátországtan sok faluban járt és így felkereste a tanítókat is. De milyen tanerők! Mivel tanítók mellett nagy számban olyanok is vannak, kik alig tudnak többet, mint tűrhetően írni és olvasni, a kik előtt a világ — iskolai műhelyök négy falán kívül valóságos — terra incognita. Bizonyos testületi szellemet, a különböző erők együttes működését, magasabb eszményi irányt, ritkán lehet náluk feltalálni. Lepergik leczkéiket, egy született rabszolga közönyösségével tűrnek minden gazdagabb birtokos zsarnokságát, csúsznak, másznak a földbirtokos előtt, mint egy fegyelmezett kutya. Egy ajánló-levelell látva, meglátogattam egy főurat, ki a legbarátságosabban fogadott, legnagyobb pálinkás poharát előmbé állította és a midőn felkértem őt, hogy egy jártas kíséretet bocsásson rendelkezésemre, örömmel fogadta, de egyszersmind zavarba jött, mert alkalmas személyiségben nem igen válogathatott, míg végre eszébe jutott a — tanító.

Őt bármely időre rendelkezésemre bocsátotta, mert úgy vélekedett, hogy nem igen lényeges az, ha egy vagy két hétig a tanítás szünetel. Az illető e rendkívüli kegy tényéért úrának kezét a legalázatosabban megcsókolta. Több napon át kísért engem, kitünt mint jeles kalauz, mivel mellékkéresetképen a vadorzást szorgalmasan űzi, és mint kiváló úszó. Egy lelőtt madárért átgázolta a mocsárokat, vagy mélyen beuszott a Szávába, a többiben pedig végtelen korlátolt fejű ember volt. Magától értetődik, hogy előszeretettel kérdezősködtem szakmájáról, de úgy látszott, hogy annak megbeszélése nem okozott neki valami nagy örömet. Általa több tanítóval ismerkedtem meg és meg lettem hiva, hogy iskoláikat látogatásommal szerencséltessem.

A ki ismeri az itteni nyomoruságos építkezéseket annak fogalma lehet egy iskola-épületről. Az egész falu rendszerint nyomorult kunyhókból áll, melyek belülről, kívülről piszkosak, tarkázva a sertés-állatok seregétől, a melyek igen természetesen nem mozdítják elő a légkör javulását és a tisztaságot. A nyomorult viskók között bizonyára a legnagyobbabbnak az iskola, hacsak véletlenül nem bír a falu egy olyan urat, a ki talán mint országgyűlési képviselő vagy választó stb. gyakran hallott olyasmit, hogy divatos dolog, valamit az iskolára tartani. Ez esetben legalább az egyes

oldalfalak nem néznek ki oly kétségbeesetten a szélrózsa minden irányába és van legalább fedele, mely az omló záporosóttól megóv. A mi elkényesztetett fogalmaink szerint szépségről, csinosaságról előre is le kell mondanunk és csak az ifjúságot sajnálhatjuk, melynek idejét ily sötét térben kell eltöltenie.

De lépünk be az iskolába. Az épület nem tartozik ugyan a legrosszabbak közé, és a helység előjárója, a ki ez alkalommal bennünket kísért, nagy bőbeszédűséggel beszél el, mennyibe került a falonás, hozzá való agyag, a fedézet stb., de nem bánta a költséget, mivel ifju korában Cilliben hallotta, hogy az iskolai ismeretek mily értékesek. A ház nem kőépület, hanem egy földszinti, fonadék és agyagtapaszból készült viskó.

Beléptünk — a szokásos üdvözlőt bögvé — felemelkedik mintegy 80 borzas fő, és az a különböző arckifejezés, mely a helység előjáróját fogadja, a félelem és vázrakozás színezetével bírt. Ezen megütköztem, de nemsokára megmagyarázták nekem, hogy ez az ur gyakrabban jön az iskolába, hogy a fiukon, kik mezei termékeit talán elidegenítették, jércepulykáit elüzték, vagy hasonló ifjukori bűnöket követtek el, sajátkezűleg elégtételt vegyen. Az iskolafejedelem (tanító) a rendes vidéki népviselet szerint van öltözve. Széles fehér gyolcsnadrága csak úgy lötyög rajta; egy ingszerű felöltő, egészen térdig érve, bizonyára tiszta volt valaha, fején alacsony, kerek posztó kalapocská, széles karimával és mindenféle csillám díszítéssel. Derekat tarka bőrökkel kivart öv veszi körül.

Mindenekelőtt feltűnik, hogy az iskolateremben nincsen deszkapadozat, hanem helyette kemény, szívós agyagföld, de legalább valamivel jobban kiegyengetve, mint rendszeren szokás. Az iskolapadok nyomoruságosak, összetákolva néhány vastag deszkából, de ezek sem elegendő számban. A kik a padokban nem találnak helyet, azok török módra a sima földre ülnek, a hol úgy látszik jobban érzik magokat, mint a szűk padokban, mert hogy ott ülhessen az ember, szívósabb természetűnek kellene lenni, mint a horvát falusi ifjúság. A mi gyermekeink ezen deszkarekeszekben egy év alatt bizonyára görbökké, kajszákká és puposokká lennének. A terem díszítésül ott függ egy szegletben a feszületkép, a mely mögött a pókok háziasan elrendezkedtek és úgy látszik mindenki semleges területnek tekinti az általok elfoglalt tért, a melyet egy seprű által nem szabad veszélyeztetni. A falon Horvátország térképe függ, e nép előtt egyelőre az egész nagy világ össz foglalata. Mindezek után körülbelől tájékozhatjuk magunkat abban is, milyenek lehetnek a taneszközök. Valóban tarka, s eléggé szegény! Számoló- és írotáblák tenyérnyi nagyságban és egy lágy kőplajbász, mint világhódító vessző, nem ritkaságok. Egy másik íróeszköz a pátriárkális lúdtoll még mindig dominál, s a művelődési korszakot képviselő aczeltoll csak félénken s mint ritkaság tűnik fel egy favesszőn czérnával megerősítve. A tankönyvek oly állapotban vannak, hogy nálunk még az utcáról sem venné fel senki. Csak a kátékönyv van némileg tisztességes állapotban, mivel a helység lelkésze azokból

évenként osztogatni szokott. De ezzel hitelemzői kötelességeinek eleget is tett, ő legalább azt hiszi, és a falu szentélyének iskola küszöbét nem lépi át minden hónapban.

Majdnem megfoghatatlan, hogy itt egyes gyermekek még türethetően tudnak olvasni, írni és számolni, mert erről nem igen lehet szó és egy határozott, bár szűkkörű tanczél csak is azon szellős régiókban lebeg, a melyekben mi az eszményt keressük. A szegény tanító össze-vissza kezelte tananyagját és examinált ugyannyira, hogy a veríték homlokán kitört és én a szegény ördögöt valóban megsajnáltam. Hogy e kellemetlen helyzetnek véget vessek, a tanítás befejezésére kellett intennem. Egy komikus intermezzó azonban megzavart. A könnyű faretesszel bezárt ajtó előtt rőfögő hangok voltak hallhatók. Az ajtó egy recszenéssel kinyílt és egy fél tuczat disznó rohant be. Általános zajra, lármára voltam elkészülve, de ez nem történt meg. A tolakodókat egyszerűen kikergették, mintha semmi sem történt volna. Ez azon gondolatot kelté fel bennem, hogy ilyen látogatások nem tartoznak a ritkaságok közé. Most a helység előljáróján volt a sor, hogy tekintélyét megmutassa. Nyers hangon veté e gyermekeknek szemökre egyes helytelenségeiket, s a tanítóra a legszigorubbán ráparancsolta, hogy az oktatásban semmit se mullasszon el a tekintetben, a mit egy derék disznópásztornak tudni szükséges, és hogy az előljárók, birtokosok stb. iránti tiszteletről szóló fejezetet gyakran és alaposan ismételtesse. Ezzel a tanítás be lett fejezve és ujjongva, lármázva, dúdolván rohant ki az iskolából a reményteljes ifjuság.

Akarva — nem akarva, kénytelen voltam a helység e két koryphaeusának egy pár hizelgő szót mondani, a melyet készpénz gyanánt fogadtak és pár óra múlva a faluban közhírré tettek. A hivatalos pálinkásüveg zárta be e „szép napot.“

Allg. D. Lehrerzeitung.

Svédhon oktatásügyéről.

Svédhonban a viszonyok kedvezőtlenége az országgyéren elszort lakosságában nyilvánul; nagyobb része elszórva kis telkeken, majorokban lakik, a melyek távolsága igen gyakran nagyon jelentékeny. Az iskola és a tanuló lakása között hegyek, tavak és erdők terülnek el, a melyek a rendes iskolalátogatást megnehezítik és ehez még a hosszú északi tél sem kedvez az iskolai életnek. Míg a Lajthán innen 1 négyszögkilóméteren átlag 69 ember lakik, Svédhonban ugyanazon területre csak 11 lakos esik. Mindazonáltal az oktatás általános terjesztésében kiváló helyet foglal el. Hogyha az oktatásban részesülő gyermekek számát 1000 lakóshoz viszonyítjuk, következő lesz az eredmény: Németország 154, Svédország 125 (és ha felsőbb tanintézetekben járt és magán oktatásban részesült gyermekeket ide számítjuk 144), Egyesült Államok és Franciaország 124, Belgium 120, Anglia 100, Hollandia 91; Osztrák-Magyar Monarchia 89, Olaszország 70, Spanyolország 50, európai Oroszország 15.

1879-ben 571,669 tanuló 9260 nyilvános népiskolába járt, s így már 62 tanulóra egy iskola esik. Az ország

pénzereje azonban nem lett volna elegendő, hogy minden 62 tanulóért egy jó karban épített iskolát és képezdében végzett tanerőt fenntartson. Segitettek tehát magukon úgy, hogy a „népiskolát“ két részre oszták, „kis iskolákra“ (smaskolor) és tulajdonképi népiskolákra (folk-skolor). Az előbbieket kis gyermekek iskolájának nevezik; de nem kell összevetésztetni a mi kisdud-óvodáinkkal, s jobban is nevezhetnők elemi iskolának, mivel több osztályu népiskoláink elemi osztályainak felelnek meg. Az ezekben járó gyermekek többnyire 8 — 10 évesek. Az elemi iskolákban működő tanítónők százaléka igen jelentékeny: 1879-ben 85 százalék. Azonkívül a nyilvános népiskolákban a kézi munkák tanítására még 172 tanító és 210 tanítónő volt alkalmazva.

Minden népiskolai tanító kezdetben 560 márka évi fizetést kap. Ez összeg egy része faluhelyeken gabonában adatik ki. 5 év múlva az évi fizetés 675 márkára a emelkedik. Ha a tanító egy évben 8 hónapnál tovább tanít, akkor minden hónap külön díjaztatik. Kap szabad lakást, fűtést; takarmányt egy tehén számára vagy ennek megfelelő pénzüsszeget (mintegy 80 m.) A kertészet, faiskola, méhtenyésztésre szükséges föld az iskola mellett van.

Az orgonistai és kántori hivatal igen gyakran jövedelmező mellékkereset, s minthogy a tanítónak átengedett szántóföld többnyire nem jelentéktelen, csekély pénzjöveldeme mellett is egész tisztességesen élhet. Minden tanító, ha 55 éves lett és 30 évig szolgált, teljes nyugdíjt kap, a mely fizetésének $\frac{3}{4}$ -ét teszi ki. Minden tanító azonban már a 10-ik szolgálati évtől kezdve nyugdíjogosult.

Az ifjusági olvasmányok az iskolában.

Kiel-ből a „mívelődési egyesület“-nek e tárgyban a következőket írják: Nehány év óta az idevaló iskolai ifjuság között — s másutt sem lesz máskép, a rossz könyvek olvasása ijesztő mérvet öltött. Kis képes könyvek ezek, a melyekben rablókalandok, indusi — és szerelmi történetek vannak elbeszélve, telve gyilkossággal, borzalmas leírásokkal, a melyeket csak a szánalomra méltó irány mül felül. Ez iratok 25 fillérbe kerülnek, egész boltok el vannak velök árásztva és az iskolákban megejtett vizsgálatok alkalmával tuczet-számra találattak és foglaltattak le, a hol az oktatás folyama alatt a tanulók mint buzgó olvasók szerepeltek. Az itteni városi tanítókból „az ifjusági könyvtárak“ részére alakult bizottság, melynek czélja első sorban a volt, hogy az ifjusági iratok túlgazdag halmazából a minden tekintetben ajánlandó könyveket ifjusági könyvtáraink részére kiválaszszak, nem régiben a helybeli napi sajtóban egy intő szótat bocsátott a szülők és nevelőkhez, hogy az ifjuság olvasmányaira ügyelettel legyenek és őket ama lelkiismeretlen emberek piacra vitt termékeiktől óvják meg. Ennek folytán a schlezwig kir. kormány alkalmat vett magának, hogy behatöbb tudósításokat kérjen be magának oly czélból, mily tapasztalatokat szereztek a tanítók ez irányban a helybeli tanintézetekben, mennyire hódított e megmételvező irodalom az iskolai ifjuság körében s mely kereskedők terjesztik az iratokat az ifjuság között. A helybeli összes városi fuisko-

lából benyújtott jelentésekre, a melyekhez a lefoglalt iratok mellékelve voltak, a királyi kormány egy hosszabb leiratot bocsátott ki, a melyben „az ifjusági könyvtárak“ bizottsága elnökének Kloppenburg főtanító urnak Kiel-ben, komoly fáradozásaiért teljes elismerését fejezi ki, s egyszersmind felhívja, hogy ez irányban fíradhatatlanul tovább működjenek. Arról van szó, hogy itt is megmutassuk, hogy az iskola életünkre nézve erkölcsi hatalom. Azon kérdésre: hogyan lehetne e romboló üzelemnek gátot vetni, következő figyelemreméltó választ ad: „Kiváló fontossággal bír az, hogy mindegy tanórán a gyermekek érdekeltsége az oktatás iránt felbressztessék, lekötessék és őket ezáltal a mellékgondolatok befolyása alól elvonjuk. De mindenek előtt az oktatás feladata a kell legyen, hogy az igaz, jó és szép iránti érzést az olvasókönyv költői és prózai szemelvényeinek megnyerő tárgyalása által felelevenítsük. Igen természetes, hogy az olvasókönyvben e czélnak megfelelő tananyagot kell feldolgozni. Végre a gyermekek hajlamát, vonzalmát magán olvasmányok, alkalmas könyvek által jó irányba terelni az iskola érdekében áll.

A tanítás eredménytelenségéről.

Egy tekintélyes angol tanügyi lap e kérdést tárgyalva a következőket mondja: A tanítókat bizonyonyal sokszor és sok tekintetben lehet hibáztatni, mivel ők sem képmásai a tökéletességnek, de hosszas tapasztalatok arról győznek meg, hogy a tanítvány rossz sikere csak indirect terheli őt, s hogy a hiba fő okát, a fölfogás hiányában vagy pedig a tanuló elsietett és gondtalan munkájában kell keresni.

Közelebbi tapasztalataiból hoz fel példákat, melyek nézetében még inkább megerősítették. Így e kérdésre: milyen jellemű volt a reformatio Angliában VIII. Henrik uralkodása alatt? a felelet ez volt: a reformatio VIII. Henrik uralkodása alatt nem volt hirtelen jellemű. Ez értelmetlen felelet — író szerint — azt mutatja, hogy a tanító jól magyarázta meg, hogy a reformatio nem történt oly gyorsan és egyszerre mint egy menykőcsapás — hanem hosszadalmas fokenkénti fejlődés eredménye volt, de a hibája az lehetett, hogy a gyermeket nem győzte meg arról, hogy e dolgok ezt és nem azt teszik s így a gyermek, ki lehet először értette de ismételtelen nem forgatta meg elméjében egy részét elfeledte s így értelmetlenül leírta. Irónk megengedi, hogy feltevése téves lehet, de ugyan e tanuló más feleletei az ellenkezőről győzték meg. Szerinte csak a gyakori írásbeli feleletekből győződhetik meg a tanító arról, hogy a tanulók a történeti esemény jelentőségét valósággal felfogták-e.

Egy más feleletet szószerint idéz: „Timotius, Szent Pálnak szolgája; ő irt számára, és izeneteket járt. Szent Pál egy levelet irt neki.“ Ez így magában csak megjárna, ha a lazaság és „az izeneteket járás“ miatt el nem vesztette minden értékét. A gyermek Timotheust csak úgy tekintette, mint Pálnak az inasát. A gyermeknek nagy nehézségbe kerül a kor és a személyek környezetének és viszonyainak felfogása. Ő annyira a körülte mozgó jelenben él, hogy azt hiszi, hogy minden úgy volt mindig. E nehézségen lehetne némileg segíteni képek felmutatásával, de a gyer-

mek ebből sem fogja megérteni, hogy mi a viszony Pál és Timotheus között.

Hasonló példát többet hoz fel a történelemből, számtanból stb. melyek mind arról győzik meg az írókat, hogy a sok helytelen feleletnek a kérdés feltevése is lehet oka ugyan, de legtöbbször a tanuló figyelmetlensége és sietése az. Megjegyzendő, hogy az angol iskolákban írásbeli feleleteket kívánnak, a mi a tanuló feladatát erősen nehezíti.

Alapos, értelmes és részletes tanítás legtöbbet segíthet a tanítás sikerén.

Párisban az elemi oktatás költségvetési előirányzata az 1883. évre 23,237,462 francot tesz. Ebből: kisdédóvdákra: 1,267,750 fr., az elemi iskolák személyzetére: 8,634,100 fr., ének tanításra: 300,000 fr., torna tanításra: 300,000 fr., rajz tanításra 1,000,000 fr., iskolai katonagyakorlatokra: 300,000 fr., árvapénztárra: 550,000 fr., elemi felsőbb oktatásra 6 millió fr. Előadó Depasse H. igen szépen indokolja a kiadásokat, s előterjesztését ezzel fejezi be: „Uraim, ha önök a tudomány és helyes gondolkozás előmozdításán fáradoznak, azzal megteremtik a jövőnek, a modern idők erkölcsi életének egyedül lehetséges és biztos támaszát; növelik a politikai élet segédforrásait.“ Nem lesz érdektelen a párisi elemi-oktatás rendes kiadásait 1871—1883-ik bemutatni:

1871	7.241.420.95 frc.
1873	10.451.650.79 „
1875	10.882.131.15 „
1877	11.709.425.68 „
1879	13.457.797 „
1881	17.633.770 „
1882	22.834.020 „
1883	23.237.462 „

Iskolai helyiségek építésére és berendezésére kiadatott 1871—1882. 59.644.442.51 Franc. — A párisi községi elemi iskolák száma 1871-ben 337 volt, 1882-ban 462. —

IRODALOM.

Történelmi tankönyvek.

Befejező közlemény.

A III. szakaszban Róma történetében sikerülten mutatja fel szerzőnk azon történelmi egyéneket, kik a köztársaság fejlődése korában a nemes egyszerűségnek, önzéstelen hazafüségnek, áldozatra kész hazaszeretetnek családias s. a hol szükség volt hősiességnek örök időkre becsülést érdemlő példányképeit állanak az utókor előtt. Valamint jól van képviselve azon kor is, midőn a közérkölciség hanyatlása, a vagyon, fény, hatalom utáni rohamos verseny az előbb virágzó birodalmat tönkre juttatta.

Róma történelméből a következő czimeket vette fel: Róma története. Róma nevezetesebb emberei (Romulusz és Rémusz). Brutusz Róma szabadtója. Horaciusz Koklesz és Muciusz Scevola. Menenius Agrippa. Koriolán. Fabriciusz. Hamilkár, Hannibál és a két Scipió. Pompeiusz és Juliusz

Caesar. Augusztusz császár. Róma a császárok alatt. Nagy Konstantin és a római birodalom enyészete.

A politikai történelemből felvett anyag egy felső népiszkolában elég. Azonban hiánynak tekintem azt, hogy a művelődési történet nincs kellően méltányolva; aztán meg, hogy az események nincsenek bizonyos eszmék alá vonva.

E megjegyzést kiterjesztem a világtörténelem mindenik részére s Magyarország történetére is. A sz. jól tudja, hogy a csupa életrajz mellett széttagolódnak az események, mert maga megemlíti Vezérkönyvében, s igyekszik azon segíteni a magánjellegű tények háttérbe szorításával; de ez nem hozza létre azt, hogy a gyermekek előtt egy-egy kis kép támadjon, melyben a kitűnőbb férfiak alakjai mint valami rájárában összefoglalva egy egységes hatást gyakoroljanak.

A szerencsésen választott uralkodó eszme úgy áthatja egy bizonyos időszak minden eseményeit a történelemben, hogy az azon körből felvett minden egyes tény csak egy általános igazságot látszik bizonyítani. Többet vagy kevesebbet venni fel az adatokból szinte olyan forma, mint ha egy bizonyos természeti törvényt például, hogy a meleg kifeszíti a testeket, több vagy kevesebb példával igyekszünk bebizonyítani.

A IV. szakasz, mely a középkort tárgyalja, azon nevezetesebb eseményeket mutatja be a világtörténelemből, melyek a római birodalom bukása után az újkorig az emberiség fejlődésére befolytak.

A sz. a czimből kihagyta a nyugoti jelzőt a római birodalom elől, pedig annak oda kell jöni.

Az egyes tételek a következők: A népvándorlás. Hunok (Attila). Avarok. A magyarok (884—889). A magyarok beköltözése. Árpád. A ker. vallás elterjedése a pogány népek között. A zárdai élet. A ker. vall. elterjedése hazánkban I. v. szt. István alatt (997—1038). Magyarország rövid története I. István után. Nagy Károly birodalma (768—814). Az arabok. Mohamed. A keresztes háborúk. A lovagrend. A törökök. A magyarok küzdelme a törökökkel. Hunyady János. Kinizsi Pál. Szondi György, Drégely parancsnoka. Losonczi István. Dobó István. Egervár ostroma. Zrínyi Miklós.

Mint a tételekből látszik, a sz. e szakasz tárgyalásánál jelentékeny részt juttat a magyarok történetének. Ez is egy nyilvánulása azon hazafias érületnek, mely a szerző mindkét kézikönyvét átlengi. A mit felvett, elég jól megismerteti; de felső népiskola számára lehetne egy kevéssel többecske is venni a középkorból.

A középkor több pontban érintkezik hazánk multjával épen azon mozzanatoknál, melyek az illető népek életében is jelentékenyek a mi történetünkre is világot vetnek s mintegy alkalmat adnak a magyarok történetéből tanultaknak az emlékezetben való felújítására. Ezen találkozási részleteket kellene kikeresni s úgy tárgyalni a világtörténelem főbb eseményeit, hogy az objektív igazság mellett a magyar szempont jogos igényei is kielégítést nyerjenek. Ha szerzőnk erre kellő figyelmet fordít vala, meglehet, hogy szűkebb térre

szórol az ókor, de nyer terjedelemben az a rész, melyet a középkornak szánt. Aztán a középkor végére tett életrajzok mint Hunyady János, Kinizsi Pál stb. nem illenek össze a tartalom előbbi részével. Előbb a zárdai életről, keresztes háborúkról, lovagrendről stb. szóval általánosabb eseményekről volt szó, s most egyszerre az életrajz térre csapunk át. E kétféle felfogás, szerves összefüggés nélkül áll egymás mellett, nem talál össze.

Az újkort tárgyzó V. szakaszban a következő czimeket találjuk. A könyvnyomtatás, rongypapír és iránytű feltalálása. A felfedezések, Kolumbusz Kristóf, Amerika. A reformáció, Luther, Zvingli, Kálvin. A harmincz éves háború. A francia forradalom. Az angol birodalom története. Amerika állapota a felfedezés után. Franklin Benjamin, Lengyelország története. Oroszország története. Új Görögország. Olaszország története. A német birodalom története. A műveltség általános előhaladása az újkorban.

Az egyes országok, pl. Anglia, Oroszország, Lengyelország tárgyalásánál azt a módot követi a sz., hogy ezen országok történetét egy kis képben felmutatja ezeknek feltűnésétől fogva, tehát pl. Anglia történetét az angolszászok Britanniában való megtelepedésük óta egészen az újabb korig. Ez által eléri azt, hogy a különben is rövid kis történelem nem szakad szét darabokra, könnyebben felfoghatóvá válik. Ez az eljárás bizonyosan czélszerűbb is, mint az olyan, mely a tudományos rendszer kedvéért már a középkorban szétszaggatja az egyes országok történetét. Ez magasabb fokú intézetbe való.

Azonban az újkorban mégis lehetett volna a főbb országokból, a milyenek Anglia, Németország, Franciaország egy folytatásban egy kevéssel többecske venni. Egyébiránt nagyon helyesen mondja a szerző, hogy a népiskolában minden a tanítótól függ. Úgyes tanító e tananyagot is feldolgozhatja úgy, hogy teljesen elég egy felső-népiskolába; rossz tanító pedig kevesebbet árt azzal, ha kevés anyagot tárgyal, rövid kézikönyvet használ, mint ha sok adattal gyötri a gyermekeket.

A felfogás s előadás jó. Nem áradoz szavakban, de mindenütt tartalmaz annyi részletet, a mennyi a szárazságtól megóvja. Nyelvezete magyaros, Általában elég meleg s a mellett mégis tárgyias. Csak egy pár helyen érzik rajta egy kis felekezeti íz.

Ilyen pl. mikor Lutherről szólva azt mondja a szerző: „Ekkor támaszta az isteni gondviselés egy jeles férfit, ki az igaz vallásért hősi bátorsággal fellépett s ez által előidézte a reformációt.” Továbbá Gusztáv Adolfról így szól: „Ekkor támasztott az isteni gondviselés egy férfit, ki az üldözött vallás mellett felkelt s a protestánsok ügyét megmentette.” De aztán több ilyen az egész könyvben nincs is sehol. Ezen egy újabb kiadásban változtatni kellene, valamint óhajtandó volna, hogy Speier és Vorms városokat ne nevezzük Sperának s Vormáciának, mert így nem kaphatni meg az újabb térképeken. Aztán le kellene hozni az európai államok történetét egész a jelenkorig. Anglia történetében elmondja a szerző, hogy jelenleg I. György óta a Hannover család uralkodik, de Viktoria nevét nem említi meg.

Csekélységnek látszik, de még sem hallgathatom el csodálkozásomat a felett, hogy Szerzőnk, a ki egyébiránt nemcsak tárgyát tudja, hanem a módszertanban gyakorlott jártas ember, nem tartotta szükségesnek a könyvnek tartalom jegyzéket készíteni s e mellé egy kis időrendi átnézetet kapcsolni a nevezetesebb találmányokról, eseményekről, egyénekről.

E megjegyzésemet átviszem a másik kis kézikönyvre a magyarok történetére is, melynél szintén hiányzik egy ilyen kis áttekintés.

Lássuk ezt.

Magyarország története négy szakaszra van osztva.

Az I. sz. tárgyalja a Vezérek korát, a II. az Árpád nemzetségből származott királyokat, a III. az idegen házakból, a IV. a Habsburg-családból származott királyokat

A mi jót a magyar hazafias szellemre s magyaros nyelvezetre nézve fentebb említettem, azt e könyvecskére is mind kiterjesztem s ezt a már jeleztem okokból mint különösen figyelemre méltó előnyt említem fel. Van benne azonban a mit másképen szeretnék.

Szerzőnk kísérletet tett, hogy szakítson a királyról-királyra való tanmenettel s talán e czélból egy-egy czim alá több vezért, illetőleg királyt foglal össze. Így pl. Zoltán, Taksony, Géza (907—997). I. Géza és I. László (1074—1095). II. István, II. Béla, II. Géza, III. István, II. László, IV. István (1114—1173), V. István, Kún László, III. Endre 1270—1301). Az ilyen összevonást nem tartom czélszerűnek. Ha valami jól választott eszme alá nem tudjuk berendezni az eseményeket, talán mégis jobban te szünk, ha meghagyjuk a fejedelemtől-fejedelemre menetelt addig, míg jobbat találunk helyette. Aztán különben is ne bánjunk olyan könnyen el az Árpádok korával, mert akármit mondjunk arról az időről, azt el nem tagadhatjuk, hogy az akkori bizony nehéz viszonyok között mégis nagyon sokáig megtudta védni a nemzet önállóságát, tekintélyét. Az önálló magyar király szavának sulya volt az európai kérdésekben s vele szívesen kötött barátságot s családi viszonyt Európa bármely fejedelme.

Arnulf német császárt a morvák ellen Árpád védte meg. Az I. István felesége a II. Henrik császár testvére volt. III. Konrád a hatalmas Hohenstauf család kiváló tagja mint császár a II. Béla lányát Zsófiát jegyezte el fiának Henriknek. I. Frigyes pedig a III. Béla lányát Konstánziát kérte meg hasonló nevű fiának. Ugyan ő II. Gézát kérte fel, hogy ügyét a paviai gyűlésen III. Sándor pápa ellen támogassa. A III. Béla egyik lánya s a László Piroska nevű leánya a keleti császárok nejei voltak. Bouillon Gottfried Európa egyik legkitűnőbb férfa a keresztes háborúk alkalmával, nagy tisztelettel s őszinte barátsággal viseltetett Kálmán királyunk iránt. Lászlót a keresztesek vezéröknek, a németek császáruknak kéri fel. A magyar király férfiasan bánik el a pápával, kinek egy Oszkár s Frigyes a kenyeget tartják, mikor öszvére felül, öszvéret kantárszáron vezetik és saruját megcsókolják.

VII. Gergely bűnbánatot tud állatni VI. Henrik német császárral, de Lászlót csak szépen kéri az esztergomi érsek által, hogy ismerje el a pápa fenhatóságát s végre is kénytelen megelégedni azzal, hogy főpapságát nem vonja kétségbe László.

Az uralkodó eszmék szerint alakítandó egységeket, a minek helyes alkalmazása a magyar történelemre nézve, úgy látszik még nem sikerült senkinek, nem pótolja a fejedelmek neveinek összefoglalása. De ha az ilyen összevonást általában helyesnek tartanók is, nem lehetne azt alkalmazni Gézára és Lászlóra egyfelől azért, mert így a László alakja nem magasodik ki eléggé, másfelől azért, mert Géza alatt még mindig foly a nemzetnek önvédelmi küzdelme, a német császárság támadásai ellen, a mi László alatt egyszerre megváltozott. Az előbb inkább csak önvédelemre utalt ország egyszerre szilárd alapot nyer, ideje van saját belügyeit rendezni; sőt másokat védelmez terjeszkedik s tekintélylyel áll meg Európa előtt. Ez megérdemli, hogy kiemeljük.

Hasonló eset van II. István s III. István uralkodással. Magyarország átka volt, hogy mindig védnie kellett magát. A III. István uralkodása is egy ilyen önvédelmi küzdelem volt a görög császár ellen. Ezt kár volna a II. István korával összezavarni. A középkorban a német császár, görög császár, a pápa s a mohamedanizmus volt a legerősebb hatalom, melytől magát megvédeni nem kicsiny feladat volt. A III. István s III. Béla idejében a görög császár terjeszkedése elleni küzdelem jutott osztály-részül a nemzetnek s ezt férfiasan megállotta. Méltó, hogy különböztessük meg a II. István korától.

Megjegyzésem van a szerző által is követett általános gyakorlatra nézve, mely szerint a mi kis magyar történeti kézikönyveink minden rosszat az uraknak tulajdonítanak. Minden ellensúlyozás nélkül vetik oda: az urak, a főurak ezt meg ezt a gonoszságot mivelték, mintha éppen minden urban a haza ellenségét kellene tekinteni.

Ez mehetett régen, mikor a történelem tanítás csak olyanokra volt kiterjesztve, a kiknek azután is idejük, módjuk volt megérteni, hogy a politikai nemzetben mindig vannak pártok s ama régi időkben az ország ügyét csak az urak s nemesek intézték, de azok világért sem voltak mind hazaárulók.

Ezen kellene már valamit módosítani a népiskola számára olyan formán, hogy nevezzük meg a rossz urakat s állítsunk velök szembe mindég annyi jót, a menyinyi mégis elég volt arra, hogy a haza el ne vesszen.

Szerzőnknek szokása, hogy egy-egy király után egy verset teszen, melyben röviden el akarja ismét mondani, a mit prózában előbb elbeszél.

Ez mehetett akkor, midőn a hazai történelemre vonatkozó versek még nagyon ritkák voltak. De most czélszerűbb e helyett egyes költők vonatkozó verseit betanítani s a sz. is jobban járt volna el, ha vezérkönyvében megjelöli azon verseket, s általában jelesebb irodalmi műveket, melyek az illető történelmi részlet tárgyalásánál felhasználhatók.

A vers után rendszeren rövid kérdések jönnek a tanító számára, melyek nyomán az eltanított anyagot felkérdezheti.

E kérdéseknek csak a Vezérkönyvben lehet helye, a kézikönyvbe nem illenek. Még akadhatna tanuló, a ki megtanulná könnyv nélkül a szöveg többi részével.

Fentebb már említettem, hogy a művelődési történelemnek szerencsés beolvasztása a politikai történelembe nem kicsiny feladat; de azért ezt mégis meg kell kíséreni minden történelmi tankönyv írójának. A sok próba talán megvalósítja azt, a mi eddig még nem sikerült. Szerzőnk erre itt sem fordít elég figyelmet.

Egyébiránt hazafias szellemben van tartva az egész kis történelem s le van hozva a legújabb korig.

A Vezérkönyvben előre bocsátja a sz. a történelem tanításának szükséges voltát s azon főbb elveket, melyeket egy népiskolai történelmi kézikönyv készítésénél szem előtt kell tartani. E szempontok a következők: Szükséges, hogy a népiskolai történelemben a vallásos képzési irány képviselve legyen, hogy az a növendék vallásos képzését előmozdítsa. Nem szabad megingatnunk az egyszerű nép bibliai boldog hitét kételyek támasztása által, mert ez által oly kárt tehetnénk, melynek káros következményei messzehatók lehetnének.

Szükséges, hogy a népiskolai történelem úgy legyen dolgozva, hogy általa a gyermeki lélek erkölcsi irányban képeztesse. Szükség, hogy a népiskolai történelem életrajzi irányban legyen a gyermekeknek adva. Vigyáznunk kell azonban, hogy itt is tévútra, merev életrajzi rendszerre ne tévedjünk.

A népiskolai oktatásnak az értelem fejlesztését sem szabad szem elől téveszteni. Szükséges, hogy a népiskolai történelem az eseményekből s életrajzokból a gyermeki fogalomhoz, értelemhez, kedélyhez alkalmazott hasznos tanulásokat vonjon el.

A tanmenetre nézve az a nézete a szerzőnek, hogy a térképet mindig szem előtt kell tartani, azt kell vezérül venni, annak nyomán kell elindulni, s a már megismert térről kiindulva tovább haladni az ismeretlenre. A megtanításra nézve a következő módot ajánlja a sz.:

Először elbeszéli a tanító folyékonyan, vonzóan; azután kérdéseket tesz fel, hogy lássa, megértették-e a gyermekek az elbeszélés minden részletét, továbbá valamelyik gyermekkel felolvasztatja s végül el is beszélteti főbb vonalaiban. Ezek után kihagyja előbb írásbeli dolgozatul, azután megtanulni könyv nélkül.

E sorrendet helyeslem az utolsó pontig, melyet célszerűbbnek látok úgy, hogy a kellően vezetett előkészítés és magyarázat után tanulja meg a gyermek előbb könnyv nélkül s azután hagyjuk ki neki írásbeli dolgozatul.

Ezt azért kell tennünk, mert minden leczkét úgy sem hagyhatnánk fel arra, hogy írásba is foglalják. Erre nincs idő s kár is volna a gyermekekkel az egész könyvet újból leírni. A fogalmazást kevesebb történelmi anyagon is gyakorolhatjuk s közben-közben amugy is egyéb anyagot is kell a gyermekeknek kapniok fogalmazás végett.

Szerzőnk a történelem tanítását oly szoros kapcsolatba kívánja hozni a fogalmazni tanítással, hogy történelmi vezérkönyvében egyszersmind az irány-gyakorlatok némely lépcsőit is megjelöli.

E szerint szoktatni kell a gyermekeket arra, hogy tudjanak életrajzot írni. Erre az út a következő. A tanító az első fokon felhagyja házi dolgozatul, hogy pl. Szemiramisz életrajzában változtassák meg a jelzőket. Ilyen foimán. A kézikönyvben ez áll: Szemiramisz eszes, szép és bátor nő volt. E jelzők helyett: eszes, szép és bátor keressen, gondoljon a gyermek oly más jelzőket, melyek az eszes, szép és bátor fogalmának megfelelnek, pl. értelmes, kedves és vitéz.

Más alkalommal hagyja ki egyenként rendre az állítmány, kiegészítő, határozó megcserélését; azután vegye fel egyszerre kétféle, háromféle mondattag megváltoztatását s végre hagyja ki mindenik mondattag megcserélését együtt.

E fokozatokon átmenvén, beszéljen el egy kis életrajzot, mondassa el azt, s hagyja ki kidolgozás végett.

Ezek ellen semmi kifogást nem lehet tenni, legfeljebb azt, hogy nem tartoznak szorosan a történelem-tanítás körébe. Egyébiránt képző hatásuk bizonyosan meg lesz akárhol alkalmazzuk; csak arra ügyeljünk, hogy a fokozatot a gyermekek fejlettségéhez alkalmazzuk. A tulságosan babráló munka elveszti érdekességét, könnyen unalmassá válik, nem fejleszt eléggé.

Szerzőnk Vezérkönyvében általában sok hasznos tudnivalót mond el, a mikre itt nem terjeszkedhetünk ki. Ezek mellett arra is törekszik, hogy az olyan tanítók, kiknek nincs módjukban másutt utána járni, a szerző vezérkönyvéből megszerezhessék az elbeszélés élénkítésére s vonzóvá tételére a szükséges bővebb ismeretet.

Ismertetésem eredményét a következőkben foglalom össze.

Az Orbán József egyetemes és magyar történelmi két kézikönyvének előnyei negatív és pozitív természetűek. Ugyanis nincs megtömvé névvel, számmal, további következményekkel nem bíró jelentéktelen eseményekkel, nincs benne fel dolgozatlan anyag. A mit felvesz, s előad, vallásos, erkölcsi hazafias irányban dolgozza fel s vonzóan beszéli el. Tanmenete, módszere jó. Nyelvezete egyszerű világos, magyaros. Ezekkel szemben hiányai a következők: Az ókor a más két korról összehasonlítva előnyben van részesítve, a művelődés történelmi oldalra nincs elég figyelem fordítva, az események az életrajzi irány miatt egy kissé széthullanak.

Mint hogy azonban e hiányok minden eddig megjelent népiskolai történelmi kézikönyveinkben részben vagy egészben kisebb-nagyobb mértékben kivétel nélkül megvannak, s másfelől az Orbán kézikönyvei olyan jó tulajdonokkal is bírnak, a milyenekkel sok nagyon ajánlott történelmi kézikönyv nem dicsekedhetik: én mind a két kézikönyvet a megfelelő tanulságos és meleg hangon tartott Vezérkönyvvel együtt használhatónak véleményezem. Különösen ajánlom rövid s mégis célszerű voltáért az Egyetemes Történelmet a felső népiskolák számára.

Fazakas József.

Könyvismertetés.

Számítási feladatok az elemi népiskola I. és II. osztályai számára. Irta Dezső Lajos. — Ára kötetlen 10, kötve 17 kr.

E könyvecskét a sárospataki Irodalmi-kör adja ki.

Az I. osztály feladatai a sok és semmi ismertetése után az 1-től 10-ig terjedő számkörben mozognak. A 2-től kezdve egynevezőjű törtekkel is számol. A számjegyet nyomról-nyomról azonnal iratja; az u. n. alapműveletek mindegyike egymás mellett s nem után követi egymást; előbb tárggyal s utána mindjárt elvontan számoltat. Tárgyas feladtaiban a mértékek, a pénz, nap s egyéb a gyermek köréből vett, a beszéd- és értelemgyakorlatokra támaszkodó dolgok szerepelnek.

A II. osztályban 10-esével számoltat százig s aztán előbb tisztán tizedek, majd tisztán egyesek, végül vegyesek használata szerint halad s ismerteti az alapműveletek írásbeli alakját. Itt első az összeadás, aztán kivonás, e kettő együtt, szorzás, e három együtt, osztás és e négy együtt. Végül a törtekkel sőt tizedes törtekkel is bajlódik s az összehasonlítható nemű tárgyakkal is ad feladatokat. Befejezésül ott vannak a pénz- és értéknemek, az év és részei, a hónapok napjai száma, illetve neve s a római számok.

Főbb vonásaiban előttünk a 64 lapra terjedő könyvecske.

Szerintünk igen helyesen jár el, midőn a 10-től egyesre 100-ig megy. Elég időt szán a tisztán egyesekkel való számolásra, oda igyekezve, hogy ezek különböző viszonyait jól megismerve, későbbi számolásnál az egyesek és tizedek köre legyen csak a gyermek útmutatója s gondolkodása tárgya. 7+5 öt p. mindig 2 egyes s valamely tized. Ezt kell tudnia a gyermeknek s akkor biztosan megmondja, hogy 27+5=32, 17+5=22 stb. A 100 körével egy teljes egész adunk, melyen belül az ugyanazon alapon álló kombinációkra nagy terünk, a gyakorlatilag szükséges ismeretek elsajátítására időnk van. Csak így teljesen összefüggő a tanítás!

Az, hogy összeadás, kivonás stb. szerint halad, úgy lehet, sokaknak nem tetszik. Miért nem adunk egymás mellett feladatokat az alapműveletekből; miért egymásután? Jegy nélkül számolásban — részéről is — bátran adhatunk, sőt kell is adnunk úgy egyik mint másik köréből: mert hát elkülönítésük sem nem gyakorlati, sem nem teljesen képző. A jegygyol számolásban azonban csak egymás után lehet őket vennünk, mert itt mindenik sajátos módját, alakját, írását kell ismertetnünk. — Ez tehát könyvecskénk hibája.

Hogy törtekkel s összehasonlítható számokkal is ad feladatokat, hogy megmutatja a 0:1 írás-alakját: az mindenre helyes eljárás, mely teljesen gyakorlati, teljesen életből merített s életre való.

Feladatai sokoldalú, praktikus, szemléltető, képző tárgyakat ölelnek fel; csak egyre nem ösztönzi kellőleg a gyermekeket: a körülöttük levő tárgyak kiterjedésének megmérésére s így szemmérték szerinti megítélésére és ez irányú tudvágyra.

En hát e jó magyarsággal írott könyvecskét legmelegebben ajánlhatom t. kartársaim figyelmébe, mint olyat, mely e nemű művek legjobbjai közé való.

Remélem, hogy nemsokára találkozni fogunk a különben is érdemes szerzőnek többi osztályok számára írott feladataival.

A sárospataki Irodalmi-kör a múltban nagy hasznot tett népoktatásügyünknek kiadványaival, csak kár, hogy nem halad mindenben a paedagogiai vívmányai szerint s új kiadásokban nem sokat változtat a régiben. Már pedig az új sem, a régi sem jó mind!

Ujfalussy J.

VEGYESEK.

— Lapunkból ma két számot adunk, ennek együttes kiadására az indította a szerkesztőséget, hogy a megkezdett terjedelmesebb cikksorozat befűzését egyszerre közölhesse. A legközelebbi szám május 1-én jelenik meg.

— A vallás- és közoktatásügyi miniszter valamennyi kir. tanfelügyelőhöz a következő rendeletet intézte: A népiskolai közoktatásügynek mindinkább szélesbűlő munkakörével szemben s azon körűlménynél fogva, hogy az állampénztár helyzete a szükséges munkaerő szaporítását egyelőre meg nem engedi; de különösen figyelembe véve azt, hogy az orsz. törzskönyv szerkesztése a legközelebbi két év alatt a tanfelügyelők személyes teendőit nagy mértékben igénybe veendő: elhatároztam, hogy az 1868. évi XXXVIII. t. cz. 148. §-a értelmében, az országgyűlés elé terjesztendő jelentésnek a népiskolai közoktatásról szóló részét illető statisztikai anyag fűldolgozása s felterjesztése megkönnyíttessék. Uraságod ezen elhatározásom értelmében, az 1880. évi 16,880. szám alatt kelt utasítás szerint évről-évre begűjtendi s fűldolgozandja ugyan a statisztika egész anyagát; de az eddig szokásos részletes kimutatást hozzám csak minden harmadik évben terjeszti fel, ellenben a közbeeső két év alatt csak a főbb adatokat mutatja be azon rovatos lapokon, melyek Uraságodnak innét hivatalból megküldetnek. Önként értetűdik, hogy az irattárában megőrzött eredeti anyagnak, valamint az ide eljuttatott kivonatnak hiven kell visszatűkrözni a tényleges állapotot s ezért Uraságodat teljes felelősség terheli. A tanügyi statisztikai adatok gűjtése megkönnyítésére nézve következőleg járjon el: I. Az 1880. évtől az 1890. évig állandóan meghagyható: a község lakósa i s z á m á r ó l m á r egybeállított rovat; ennek adatait tehát nem kell újból gűjteni. II. Évről-évre nem kell gűjteni; de a változásokát évenként ki kell javítani: 1) Iskola van-e a községben? 2) Az iskola épűlete, tantermei, tanítűilak; az iskola külsű-belső felszerelése. 3) A tanító rovatát, a tanító nyelvismertetűt, a melyen tanítani köteles. 4) Az iskola évi jűvedelmét. 5) Az iskola évi kiadását. III. Minden évben pontosan gűjteni s fűldolgozni kell: 1) A tankűtelesek számát. 2) Az iskolába járók számát. 3) Az iskolába nemjűrók számát. 4) Hányanak van, vagy nincs tankűnyve? 5) A mulasztási rovatokat. 6) Az iskolából kilépett olvasni, írni tudók számát. 7) A tanítási nyelv állapotát; még pedig az elűszűmláltak mindenikét alrovataikkal egyűtt. Hogy pedig a netán mutatkozhatű eltérésnek egűszersmindenkorra eleje vétessék s a központi zigorű fűldolgozás a jűvű idűkben érkeű anyagot kellű megnyűgvással elfogadhassa, gondoskodtam arról is, hogy az anyag fűldolgozásával általam megbi-

zott központi közeg akkor, midőn az országos törzskönyvi munkálat s a tanfelügyelői irodai könyvelések miként történő végrehajtása miatt, a teljes egyöntetű eljárás czéljából Urasággal személyesen érintkezend, e megfelelő felvilágosítást a statisztikai ügyben is megadja. Záradékol arról értesitem, hogy a szóban forgó új statisztikai lapok innét már a legközelebbi hetekben meg fognak küldetni. Budapesten, 1883. évi márczius hó 1-én. Trefort.

— **A második országos tanítótestületi képviselői közgyűlés tárgyában a következő miniszteri rendelet jelent meg:** Az összes kir. tanfelügyelőségeknek. 9981. 'sz. Az „országos tanítói képviselői közgyűlést“ ezennel f. é. augusztus hó 20-ára Budapestre összehívom. Midőn erről Czimedet értesitem, egyszersmind útasítom, hogy az 1881. évben tartott hasonló gyűlésről szerkesztett s általam jóváhagyott „Az országos tanítótestületi képviselői közgyűlés szervezete“ 1., 2., 3. és 4-ik §-ai értelmében a tankerületében levő minden tanítóegyleteket és testületeket értesítse s hívja fel az arra illetékes tanítóegyleteket s testületeket, hogy 1. az emített második „országos tanítói képviselői gyűlésre“ egy vagy két képviselő tagot válasszon meg. 2. Tanácskozzék az illető egylet arról, hogy mely tárgyak volnának ezen második orsz. képviselői gyűlésre kitűzendők és azokra nézve tegyen ide felterjesztést. 3. Annak idejében jelentse be Czimed hozzám, hogy mely egylet választott és kit vagy kiket választott képviselőkkül. Budapesten 1883-ik évi márczius hó 19-én. Trefort, s. k.

— **Buzogány Áron** miniszteri tanácsos a Kolozsvárt rendezett nőiiparkiallítás alkalmából közelebbiről városunkban időzött. A kiállítás rendezése fölött megelégedését nyilvánítván s a nmtsgu közoktatásügyi miniszter megbízásából 250 frt államsegélyt adott át a rendezőségnek a kiállított tárgyak fényképezésére. Ugyanekkor meglátogatta a kolozsvári állami és állami segélyt élvező tanintézeteket is.

— **A Kolozsvár városi II-ik községi iskola** építésének ügye kedvezően intéztetett ol. Ugyanis a városi képviselő bizottság 15 ezer forint erejéig felhatalmazta volt a városi tanácsot helyiség vásárlásra vagy iskola építésre; miután a kijelölt utcában alkalmas iskola épületet nem kaptak, megvásároltak egy telket, melyre iskolát építenek. A helys az épület körülbelől 19 ezer frtba kerül. A még szükséges 4 ezer forintot a városi képviselő testület legközelebb tartott gyűlésében szintén megszavazta.

— **Az iszákosság, mint a nép nyomorának egyik oka** című, P a a l Ferenc tanítóképezdei igazgató által írott tárczacikkünket, a kolozsmegyei tanító-testület külön lenyomatban is kiadta. Olvasóink már ismerik e tanulságos értekezést, ép azért a jó ügy érdekében bizalommal kérjük, hogy sziveskedjenek azt körükben lehetőleg terjeszteni. Egy füzet ára 5 kr. Megrendelhető a kolozsvári könyvkereskedésekben, továbbá Nagy Kálmán tanítótestületi titkárnál. (I.áki: Kolozsvárt, kultorda-utca I-ső községi iskola.)

— **Benedek József** ig. tanító s a kolozsmegyei tanító-testület elnöke, iskolájában az iskolai takarékpénztárt életbe léptette. Kolozsvárt eddig ez intézmény nem tudott meghonosodni, érdeklél várjuk, hogy e buzgó kezdeményezés sikerre fog-e vezetni, mely esetben bizton reméljük, hogy városunk többi tanintézeteiben is követőkre talál.

— **Új lapok.** Budapesten „Nemzeti Újság“ czímmel képes politikai napilap indult meg. Főszerkesztője Po-

lonyi Géza. Előfizetési ára 1 évre 12 frt. Szilágy-Somlyón „Szilágy-Somlyó“ című társadalmi hetilap indult. Szerkesztő és laptulajdonos Nagy László. Előfizetési ára egy évre 4 frt. Mindkettőnek beküldött mutatóványzáma tartalmas és változatos.

— **Anglia számos helyiségében az iskolába járás** oly pontatlan, hogy az elemi tanítók nemzeti Uniója végrehajtó bizottságának a gyűlésén azt az indítványt fogadták el, hogy a „Schoolmaster“ szerkesztősége küldjön szót az ország minden részébe megbízottakat, kik az iskolákat meglátogatván a lapban közöljenek szelid hangon irt jelentéseket az iskolalátogatás állapotáról, hogy annak ily nyilvános feltüntetése által hassanak a szülők közönyösségére és derítsék ki, ha vajjon a munkával való elfoglaltatás miatt hanyagolják-e el az iskolába járást.

— **Iskolai takarékpénztárak.** Jegyzéke azon helyeknek a a hol folyó évi első közlésünk óta mai napig (új 23) életbe léptették iskolai takarékpénztárt és azon tanítók nevei, a kik, hazafias érzülettől ösztönözötve, nem sajnálják a fáradságot azokat kezelni. U. m. A b a u j-Szepsi kezeli Bauerfeind Antal; A p o s t a g kezeli Kek Béla; A r a d gaj. külv. kezeli Babics József; B a l k á n y kez. Gottlieb Sámuel; B a r ó t h kezeli Bedő József, B u d a p e s t-Ú j l a k 6. oszt. fiu és leány isk. kez. Ehmayer Berta, Fürst Emma, Fetes Irma, Gerley Szeverin, Grentner Antal, Kovalszky Katalin, Lindner Károly igazgató, Offemüller Józsa, Ronay Paula, Szabó Lajos, Sinabeck Eugelbert, Schwendtner Gizella; C s e n g e r, kez. Papp Sándor; Faj-K ü r t h, Roth Ignác; G i g e, Bürger Fülöp; G ö d ö l l ő, Szabó Balázs; K á p o s z t a f a l v a, Schwarz András; K i s k u n-M a j s a, Névy Gyula, Florek Emma; K ú n f e l e g y h á z a, Reich Mór; Nagy-B i e s e, polg. isk. Freund Bernát; N i k l o v a, Csekomják Béla; Ó-B e c s e, Szabó Sándor; P a n k o t a, Kosza Károly; P o z s o n y, 4 oszt. Adler Jakab, Buxbaum Henrik, Silbermann Imre, Gussmann Károly; S a r k a d, Pick Dávid; S o l y m á r, Heller Mihály, Schneller Alajos; S z a d a, Gáál János; S z e g h a l o m, Hirsch Adolf; T ö r ö k-K a n i z s a, Weisz Ignác.

— **Németországban testi-büntetés az iskolákban** most jobban dívik mint bármikor. Itt is, mint Angliában a tanítók azt állítják, hogy enélkül lehetetlen a gyermeket engedelmességre és munkálkodásra bírni. Düsseldorfban hivatalos szabályzatban lett meghatározva a „bot“-neme és mérete: „A használandó instrument“ legyen vékony, hajlékony vessző. Tiltva van botot vagy vonalzóat alkalmazni. Előadás alatt legyen bezárva a tanodai szekrénybe, mert a büntetést csak lezcke után szabad kiszolgáltatni. Revue Pédagogique.

— **Angliában a néptanítók nem tekintvén nyugdíjra** jogosultaknak, újabbán kérelmet adtak be, hogy e tekintetben egyenlősítessenek az állami hivatalnokokkal. Mint-hogy azonban azzal utasítottak el, hogy ez lehetetlen; a a tanítók egyesületének manchesteri osztálya indítványt tett egy nyugdíj-szövetkezet alapítására. Az indítvány szerint: minden rendes tanító (head master) fizetne évenként egy font sterlinget (10 forint), s ez alapon már az első évben 500 egyénnek lehetne 30 Fs. (300 forint) nyugdíjt adni. Revue Pédagogique.